CERCLE D'ESTUDIS HISTÒRICS I SOCIALS GUILLEM OLIVER

kessE

EL CONFLICTE DE PALESTINA

EL CAMP D'APRENENTATGE DE TARRAGONA

UNA VISIÓ DE L'OFERTA CULTURAL TARRAGONINA

PUBLICACIONS DEL CERCLE D'ESTUDIS HISTÒRICS I SOCIALS GUILLEM OLIVER DEL CAMP DE TARRAGONA

I
Franquisme a les comarques tarragonines
Jordi PIQUÉ PADRÓ (coord.), 1993

II
La ciutat de Tarragona a l'època de la dictadura de Primo de Rivera: aspectes de la vida urbana
Carme GÓMEZ CRUZ, 1994

III
La població de Tarragona al segle XVII
Roser LOZANO DÍAZ, 1995

IV
La província de Tarragona durant el Franquisme (1939-1976). Política, societat i cultura
Josep SÀNCHEZ CERVELLÓ (coord.), 1996

V
Tàrraco: mitologia i cultura religiosa
Maria Antònia FERRER BOSCH, 1997

VI
Les muralles de Tarragona. Defenses i fortificacions de la ciutat (segles II *aC*-XX *dC)*
Joan MENCHON BES & Jaume MASSÓ CARBALLIDO, 1998

VII
Guerra civil a les comarques tarragonines (1936-1939)
Jordi PIQUÉ PADRÓ & Josep SÀNCHEZ CERVELLÓ (coords.), 1999

VIII
Rics i poderosos, però no tant. La noblesa a Tarragona i comarca al segle XVIII
Salvador J. ROVIRA GÓMEZ, 2000

IX
La taula de canvi i de dipòsits de Tarragona i la ciutat del seu temps (1584-1749)
Josep Maria RECASENS I COMES, 2001

X
La història dels altres: Exclusió social i marginació a les comarques tarragonines (segle XIII-XX*)*
Daniel PIÑOL ALABART (coord.), 2002

XI
De l'erudit al turista. Inici de la projecció del patrimoni artístic i cultural de Tarragona (1834-1933)
Elena de ORTUETA HILBERATH, 2003

CERCLE D'ESTUDIS HISTÒRICS I SOCIALS «GUILLEM OLIVER» DEL CAMP DE TARRAGONA

Rambla Vella, 30
43003 Tarragona
tel. 97 25 15 10

BUTLLETA DE SUBSCRIPCIÓ

DADES PERSONALS

COGNOMS .... NOM ....

ADREÇA .... CODI POSTAL.......................... POBLACIÓ .... TELÈFON ....

DOMICILIACIÓ BANCÀRIA

BANC/CAIXA ....

QUOTA ANUAL
2.500 PTA

ENTITAT ☐☐☐☐ OFICINA ☐☐☐☐ CONTROL ☐☐ NÚM. COMPTE ☐☐☐☐☐☐☐☐☐☐

US PREGO QUE FINS A NOVA ORDRE CARREGUEU AL C/C O LLIBRETA INDICADA ELS REBUTS QUE US PRESENTARÀ EL CERCLE D'ESTUDIS HISTÒRICS I SOCIALS «GUILLEM OLIVER»EN CONCEPTE DE SUBSCRIPCIÓ.

TARRAGONA .... DE.................................DE ....

(SIGNATURA)

Distribució: Arc de Berà, tel. 977 773 402

35

kessE

Any X. Tercera època. Número 35
Tarragona, desembre 2003

Entitat amb conveni amb
l'Ajuntament de Tarragona

Amb la Col·laboració
de la Diputació de Tarragona

Edició
CEHS Guillem Oliver
del Camp de Tarragona
Apartat de correus, 244
43080 Tarragona
Tel. 977 25 10 10
Director
Laia Colomer /Jordi Piqué
Secretària
Núria Calvó
Consell de redacció
Laia Colomer i Ivan Favà
Maquetació
Jaume LLambrich
Col·laboren en aquest número
Josep Estivill, Esteve Masalles,
Cristina Masvidal, Dolors
Saumells, F. Xavier Vall
i M. Elena Virgili.
Foto coberta
Salvador Vilaseca
en el seu despatx
Disseny gràfic
Pele Viader Rapp
PIERRE Comunica
Assessorament lingüístic
Alba Gatell
Imprimeix
Gràfiques Arrels
Polígon Francolí, parcel·la, 3
43006 Tarragona
Tirada
425 exemplars
Dipòsit legal
....
Punts de venda
Llibreria de La Rambla
i Llibreria VYP (Tarragona)
Llibreria Galatea
i Llibreria Gaudí (Reus)

[Els articles publicats expressen
només l'opinió dels autors]

eDITORial

Les imatges que habitualment ens presenta la televisió del conflicte de Palestina no ens expliquen les causes que l'alimenten i, encara menys, la vida impregnada de violència a què es troba sotmès el poble palestí. El consell de redacció del Kesse intenta arrancar un somriure més a l'esperança tot fent conèixer als nostres lectors el passat i el present d'aquest problema amb textos de Ferran Izquierdo, Laia Colomer i Lluís Balart.

A més podreu llegir, de mà de David Tormo, les iniciatives que es porten a terme per preservar els espais de la batalla de l'Ebre. Finalment, Nei Torrell aprofita el desè aniversari de l'associació Anima't per reflexionar sobre l'actualitat cultural a Tarragona i dibuixar nous horitzons de futur.

COL·LABORADORS
Mushir Abdelrahman, Lluís Balart Boïgues, Joan Boadas, Ferran Izquierdo Brichs, Matt Robson, David Tormo Benavent, Nei Torrell Camps.

índEx 35

DOSSIER

Les arrels colonials del conflicte a Palestina
Ferran Izquierdo Brides

Palestina, agost de 2003
Laia Colomer i Solsona

Palestina a la revista Ulises cibernètic
Lluís Balart Boïgues

MISCEL·LÀNIA

Una visió de l'oferta cultural tarragonina
Nei Torrell Camps

Ferran Izquierdo Brichs

Les arrels colonials del conflicte a Palestina

La tardor de 2003 hauria de ser d'esperança a Palestina. En els anomenats Acords de Ginebra, representants de la societat civil i polítics d'esquerra israelians, junt amb polítics palestins, han proposat una solució final per al conflicte a Palestina que es basa en la creació d'un estat palestí als territoris ocupats per Israel l'any 1967 (Cisjordània, la Franja de Gaza i Jerusalem est). Per poder valorar què representen els acords de Ginebra cal fer diverses puntualitzacions. La Iniciativa de Ginebra és un acord entre israelians i palestins sobre l'estatut final de l'estat de Palestina i les seves relacions amb Israel. Un pas molt positiu és que no es tracta d'una proposta provisional i transitòria com els acords d'Oslo o el Full de Ruta, sinó que té la voluntat de tancar definitivament el conflicte. És veritat que les delegacions israeliana i palestina que van negociar aquest acord per al futur de l'estat palestí no són els governs, però també ho és que no van reunir només membres de la societat civil. La part palestina va negociar amb coneixement de l'ANP, i a les dues delegacions hi havia personalitats molt destacades de la política israeliana i palestina que havien tingut càrrecs fins i tot ministerials.

Per entendre què representa aquest acord cal exposar alguns trets essencials sobre el conflicte i el procés de pau. Des de les conquestes de juny de 1967, el conflicte a Palestina reflexa una desigualtat de poder tan gran entre israelians i palestins que només podem parlar d'una sola veu amb capacitat de decisió. El poder militar, el poder econòmic i la influència sobre les potències, Estats Units la primera, són tan enormement superiors en la part israeliana que l'única arma que queda als palestins és el rebuig a l'ocupació o a una solució imposada. Els palestins ja han renunciat a tornar a les terres de les quals foren expulsats l'any 1948. Llavors foren 800.000 refugiats, avui ells i els seus descendents són més de quatre milions. A tots aquests refugiats ja se'ls ha imposat una solució al conflicte totalment injusta. Se'ls demana que, en nom del pragmatisme i de la superioritat israeliana, ells renunciïn a les terres que van cultivar i a les cases de les quals encara guarden la clau. Se'ls exigeix que signin la seva renúncia i, és més, que afirmin explícitament que els israelians tenen dret a ocupar aquelles terres i cases.

Els palestins han fet aquesta renúncia terriblement injusta. El que no volen fer és perdre també els territoris ocupats per l'exèrcit d'Israel l'any 1967. Només els queda el rebuig a convertir-se novament en refugiats. Aquest és el rebuig que manifesten cada dia al resistir en unes condicions de vida inhumanes i quan s'arrelen a la terra perquè saben que si la deixen no podran tornar.[1] Però, si els palestins no tenen capacitat de negociació més enllà del rebuig, qui està negociant en el procés de pau? La negociació s'està produint entre els que tenen el poder, i aquests s'han de buscar a Israel i a Estats Units.

La negociació sobre el futur de Palestina enfronta els sectors de la política israeliana i de la política nord-americana que creuen que cal retirar-se dels territoris ocupats per tal de construir la pau, i els que mantenen l'objectiu ideològic de la construcció del Gran Israel a tota Palestina.[2] Aquest debat no es produeix tan sols a Israel, sinó que es repeteix d'una forma molt semblant a Estats Units. És per aquesta raó que tant a Tel Aviv com a Washington hi trobem decisions i polítiques que poden ser contradictòries.

Els sectors de la societat israeliana que creuen que el colonialisme no té sentit avui en dia no posen en qüestió la colonització i la neteja ètnica fundacionals d'Israel. Igual que la gran majoria de la societat israeliana, continua defensant la idea d'un estat per al poble jueu a Palestina. La mateixa ideologia que, de forma inevitable, implicava la neteja ètnica del territori per tal d'aconseguir que la població fos únicament jueva. Els israelians que critiquen la colonització i la neteja ètnica de 1948 són una ínfima minoria. Els sectors que defensen els Acords de Ginebra no posen en dubte la ideologia sionista, tan

sols posen en dubte que el colonialisme i l'ocupació territorial siguin útils en l'actual marc de globalització del capital, del poder i de les relacions de producció. Al contrari, veuen que el conflicte amb els palestins i els àrabs provoca greus pèrdues econòmiques i dificulta l'atracció de capital i comerç cap a Israel. La força d'aquests israelians es veurà en el suport als Acords de Ginebra, tot i que per ara sembla que són minoria a Israel.

Els sectors de la dreta nacionalista, al contrari, mantenen inalterats els objectius ideològics i expansionistes del sionisme. De forma paradoxal, la dreta ultranacionalista s'ha convertit en l'hereva del nacionalisme laborista del segle XX. Shamir, Netanyahu i Sharon són fills ideològics del sionisme de Ben Gurion, el pare de la pàtria israeliana. Per aconseguir la colonització de tota Palestina cal derrotar per complet la resistència palestina i també els estats àrabs que podrien donar-li suport. Això explica la política dels governs del Likud, sols o aliats amb els laboristes. La repressió i els càstigs terribles sobre la població palestina busquen prendre-li tota la força de resistència i que no pugui continuar rebutjant la solució imposada per Israel. L'ocupació d'Iraq i la pressió sobre Síria serveixen també a aquest objectiu. Cal que cap estat àrab pugui rebutjar la solució israeliana, i això només és possible amb la derrota i la humiliació militar.

Hi ha un tercer sector amb molta força a Israel. És la dreta del laborisme, representada per Barak, Peres i els homes que controlen el partit. El partit laborista continua seguint les pautes que van marcar Ben Gurion i els primers sionistes: ocupar el màxim de territori amb el mínim de població palestina. El 1948 aquesta política es va plasmar en la neteja ètnica. Des de 1967, els governs laboristes han procurat aconseguir el mateix objectiu, però l'expulsió de la població cap a l'exterior ja no era possible perquè l'opinió internacional no ho hauria permès, per la qual cosa la neteja ètnica fou cap a l'interior. La població palestina està cada cop més concentrada en guetos dins l'enorme camp de presoners que són els territoris ocupats, i cada cop hi ha més territori al qual no té accés, destinat als colons jueus o a l'exèrcit israelià.[3] Aquesta és la política laborista fins a l'actualitat. I la pau que vol el partit laborista avui en dia és l'acceptació d'aquesta situació per part dels palestins: és la pau que van oferir a Camp David l'any 2000. Llavors no fou possible. Els palestins encara la van rebutjar. El govern laborista va entendre que calia castigar-los i debilitar-los més fins obligar-los a acceptar. Va pactar amb el Likud, va participar en el govern de Sharon i va començar a construir el Mur de l'*apartheid* que defineix les línies de l'ocupació que volen els laboristes com un fet consumat.

El debat a la política nord-americana és el mateix que a Israel. Hi ha uns sectors, que ara estan al govern Bush, que ja el 1996 van aconsellar al Likud que incrementés la repressió sobre els palestins i que no acceptés la negociació sobre la base «terra per pau», ja que segons ells Israel tenia drets sobre tot el territori de Palestina. En el mateix document, aquests consellers nord-americans defensaven que Estats Units havia d'atacar Iraq i Síria per tal d'aconseguir que els palestins i els àrabs acceptessin la realitat del poder i abandonessin la resistència.[4] El govern de Bush ha seguit els seus consells. Altres sectors de la política nord-americana defensen les posicions dels laboristes israelians i uns pocs defensen les d'aquells que volen acabar amb el conflicte. Els que adopten aquestes posicions no ho fan perquè entenen els drets dels palestins, ho fan perquè creuen que l'interès nacional d'Estats Units passa per estabilitzar la política d'Orient Mitjà acabant amb el conflicte a Palestina, però sempre des de la solidaritat amb Israel.

Així, veiem que en aquest debat ara mateix és la posició ultranacionalista del Likud la que té més força en la política israeliana i en la política nord-americana. Però també veiem que hi ha un sector important de la societat israeliana que, per primera vegada des de l'inici del conflicte, ha fet una oferta als palestins que aquests poden acceptar. Aquests israelians han comprès que els és més profitosa la retirada dels territoris ocupats l'any 1967 que mantenir l'ocupació i el procés colonial. A pesar de l'enorme renúncia dels palestins i la injustícia dels Acords de Ginebra, els negociadors israelians van presentar aquest acord com una concessió i una demostració de la generositat israeliana.[5] Pot ser justa i generosa una proposta que obliga a més de quatre milions de palestins a renunciar a l'aspiració al

Exèrcit israelià patrullant pels carrers d'Hebron. Foto: Mushir Abdelrahman.

retorn a les seves terres i cases? I tot i així, en un esforç de pragmatisme, els palestins han manifestat que estan disposats a signar aquestes renúncies. L'esperança per la pau és que per fi, després de prop de quaranta anys, la retirada de l'exèrcit israelià ja no és tant sols una reivindicació dels palestins, ara és el fort qui fa una oferta que el dèbil pot acceptar.

És possible parlar de generositat israeliana cap als palestins quan es coneix la història del conflicte provocat pel sionisme? La història la fan el temps i els vencedors. En el cas de Palestina, des del mateix inici del conflicte, el context colonial i la influència sionista a Europa i Estats Units van afavorir una interpretació de la història que oblidava el poble palestí i la pèrdua del seu territori i del seu futur polític a conseqüència del colonialisme sionista i britànic. Des de llavors, el primer esforç per a qui vulgui conèixer el problema d'Israel i Palestina ha de ser recuperar la història, no la interpretació que en fan els vencedors, sinó la viscuda pel poble palestí. D'altra manera, si oblidem les arrels del conflicte, mai podrem copsar les injustícies i el dolor soferts pels palestins, i tampoc podrem entendre les terribles renúncies dels palestins que s'amaguen darrere els projectes de pau que estan disposats a acceptar. Per a molts d'ells, la pau significa renunciar a les terres i a les cases que van cultivar i habitar des de temps immemorials. I han d'acceptar que aquells que els van expulsar presentin aquesta pau com un acte de generositat!

Per endinsar-nos una mica en els orígens del conflicte, en primer lloc presentarem d'on sorgeix el sionisme i les seves arrels colonials, després comentarem el procés de colonització de Palestina abans de la guerra de 1948, i, finalment, veurem el moment de l'expulsió de la població palestina, que els àrabs recordaran sempre com la *Nakba* («la Catàstrofe») i els israelians com la guerra fundacional de l'Estat d'Israel.

Antisemitisme a Europa i sionisme

El sionisme és un producte europeu, de les seves ideologies i de les seves contradiccions. El que en el seu moment es va anomenar «la qüestió jueva» no era tal, sinó que es tractava d'una «qüestió europea». A primers del segle XIX, dels dos milions i mig de jueus del món, el 90% era europeu.[6] El poble jueu era, per tant, majoritàriament la població europea de religió jueva. I «la qüestió jueva» era la persecució a la qual estava sotmesa aquesta població europea, l'antisemitisme producte de les crisis econòmiques europees i del renéixer nacionalista.

L'antisemitisme europeu fou una terrible mostra del fracàs dels ideals liberals de la Revolució Francesa. La intel·lectualitat jueva, sobretot l'alemanya, havia donat suport a les revolucions liberals de mitjan segle XIX. Però les crisis econòmiques dels anys vuitanta (s. XIX), amb un efecte molt semblant a les crisis dels anys vint i trenta (s. XX), va trencar el liberalisme europeu i va reavivar el nacionalisme i l'antisemitisme. En els moments de crisi, la persecució dels jueus va servir al poder per a desviar el malestar social. Davant les creixents pressions del moviment obrer, cada cop més ben organitzat, el poder va utilitzar, i encara ho fa avui, el nacionalisme per amagar les causes reals del conflicte social. Una causa simbòlica per la qual poder demanar sacrificis i un enemic contra el qual dirigir la ira sempre han estat arguments del poder per legitimar la seva posició quan no pot respondre a les demandes de benestar i de justícia del poble. A l'Europa dels segles XIX i XX, les causes simbòliques foren els nacionalismes i entre els enemics escollits hi havia la població europea de religió jueva. La «qüestió jueva» ajudava a tapar la «qüestió social» en uns moments en els quals les idees de l'esquerra revolucionària estaven guanyant força.

La resposta jueva a l'antisemitisme fou diversa, tot i tenir dues grans dimensions: una minoria es va unir als moviments revolucionaris i la majoria va emigrar, o va posar la seva esperança en poder-ho fer. Abans de l'arribada de Hitler al poder, més de tres milions d'europeus de religió jueva van emigrar de l'Europa oriental i central a Amèrica, la majoria a Estats Units. Prop de mig milió ho va fer a Europa occidental, prop de 100.000 a Àfrica i pocs més de 100.000 a Palestina. Entre 1935 y 1943, la gran majoria dels jueus que van fugir del nazisme es va refugiar a la Unió Soviètica (prop de dos milions), menys a Estats Units (170.000), a Gran Bretanya al voltant de 50.000 i a Palestina pocs més de 200.000.[7]

L'èxode fou la salvació per a molts jueus europeus, però no a Palestina sinó sobretot a Estats Units –fins que la *Quota Act* de l'Administració nord-americana de 1924 va limitar la immigració jueva– i a la Unió Soviètica durant el terrible genocidi nazi. El sionisme, a pesar de ser un producte de l'antisemitisme, mai fou una solució a la persecució ni una resposta a la «qüestió jueva» a Europa, sinó que fou un projecte polític nacionalista i colonial. La majoria de jueus europeus que van poder escapar a l'antisemitisme van trobar la salvació en l'assimilació a les terres d'acollida, on van aconseguir la protecció pels seus drets com a persones i ciutadans. No obstant això, la majoria de ciutadans europeus de religió jueva d'Europa central i oriental no van poder fugir i l'antisemitisme nazi els va conduir als camps d'extermini.

Sionisme i colonialisme

El nacionalisme jueu i el sionisme són fenòmens moderns lligats al context sociopolític d'Europa oriental i central al segle XIX. El sionisme fou una reacció al nacionalisme agressiu de la burgesia que guanyava poder a l'est d'Europa i que va utilitzar l'antisemitisme per afermar el seu control social. No obstant això, el sionisme, al ser una resposta també nacionalista que bevia del mateix pensament, inevitablement va adoptar les mateixes característiques xenofòbiques. Zeev Sternhell lliga el sionisme al nacionalisme «volkista» (de l'alemany *volk*: poble en el sentit de comunitat de sang) d'Europa central i oriental.[8] És necessari senyalar la incongruència implícita en el sionisme quan utilitza els mateixos arguments ideològics de l'antisemitisme: la identificació de l'Estat –superestructura política– amb la Nació i no amb la ciutadania; la pertinença de l'Estat –territori– a la Nació, amb la qual té un lligam històric i espiritual, i no als seus habitants.

La solució a la «qüestió jueva» era la mateixa que havia adoptat el poble jueu en altres moments de persecució: l'èxode. No obstant, en aquesta ocasió l'èxode tindria un objectiu polític nacionalista:

> «Deixem que la sobirania creixi sobre una porció de la terra el suficientment gran per satisfer els correctes requeriments d'una nació (...) la creació d'un nou estat ni és ridícul ni impossible (...) Els governs de tots els països hostigats per l'antisemitisme estaran molt interessats en ajudar-nos a obtenir la sobirania que nosaltres volem (...) la Societat de Jueus negociarà amb els actuals propietaris de la terra, posant-la sota el protectorat dels poders europeus, si no estant d'acord amb el pla».[9]

Theodor Herzl, al proposar una solució nacionalista a la «qüestió jueva» i al manifestar que la «Terra d'Israel» (Palestina) era la llar nacional del poble jueu, donà la raó a aquells que afirmaven que els jueus constituïen un cos estrany a qualsevol altre estat.

> «Nosaltres restarem sempre estrangers entre nacions. Aquestes portades per un sentiment d'humanitat i de justícia poden ajudar-nos en la nostra emancipació, però en respectaran mai mentre fem de l'adagi «ubi bene ibi patria» la nostra regla de conducta, o fins i tot una religió, i la situem al zenit dels nostres records nacionals. És possible que el fanatisme religiós deixi de provocar l'odi cap els jueus en els països més avançats culturalment, però rebutjant la Il·lustració i l'educació, el jueu exiliat que negui la seva nacionalitat no es guanyarà mai el respecte de les nacions on ell habiti».[10]

El sionisme va acceptar i va invertir els valors de la tesi racista de l'alteritat essencial de la condició jueva i de la incompatibilitat entre les nacions. Per al sionisme, l'existència jueva en un societat no jueva és un problema i la solució és la mateixa que defensen els antisemites: la construcció d'una societat jueva separada de la societat gentil. El nacionalisme com a ideologia també tenia la funció de justificar la reclamació del territori on construir l'estat per als jueus. L'esforç sionista per connectar la colonització de Palestina amb el nacionalisme era la base per defensar una teòrica superioritat moral en la reivindicació del territori. El nacionalisme permetia d'amagar la despossessió de la població que habitava Palestina i la neteja ètnica inevitable. Si es mantenia el debat en el pla ideològic, evitant els drets de les persones, era més fàcil de fer pressió sobre els governs de les potències, sobre la Societat de Nacions i, posteriorment, sobre les Nacions Unides per poder avançar en la colonització sionista de Palestina.

D'una banda, els drets humans dels palestins s'havien de supeditar als drets polítics nacionals del sionisme. D'altra banda, els drets humans dels jueus europeus es van

Jueu ortodox pels carrers de Jerusalem. Foto: Mushir Abdelrahman.

convertir en l'argument essencial per justificar el projecte nacionalista, sense tenir en compte que, com hem vist, ni Palestina ni Israel van ser mai el refugi dels jueus perseguits per l'antisemitisme. Així, veiem que els drets humans de palestins i de jueus es van sacrificar a l'objectiu de la construcció del *Judenstaat*, l'estat dels jueus.

El sionisme fou també fill de la seva època pels llaços directes amb l'imperialisme i l'expansió colonial d'Europa. La unió del nacionalisme jueu i el colonialisme va permetre la construcció d'un estat en territori aliè.[11] Herzl era un fervent admirador del colonialisme europeu i dels personatges que van fer fortuna explotant les colònies, com Cecil-Rhodes, i no va dubtar a escriure que «Hem de formar part allà [Palestina] del baluard d'Europa a Àsia, un estendard de la civilització en oposició a la barbàrie».[12] Així, l'objectiu de la colonització de Palestina s'expressa obertament al programa establert pel Primer Congrés Sionista a Basilea el 1897:

> «La voluntat del sionisme és crear pel poble jueu una llar a Palestina amb el suport de la llei civil. El Congrés contempla els següents mitjans per tal d'aconseguir aquesta fi: 1. campanya de colonització de Palestina amb agricultors i treballadors industrials jueus (...)»

La política seguida pel moviment sionista cap a la població palestina fou ignorar-la, avançant en la colonització amb el mateix esperit que havia fet possible altres colonitzacions al món. En els pocs casos en què els sionistes tractaren la qüestió de la població autòctona ho van fer seguint l'etern argument colonial: els europeus, jueus en aquest cas, són portadors de la modernitat i de la civilització a uns natius primitius que no constitueixen una societat amb drets polítics.

La unió del sionisme amb l'imperialisme i el colonialisme europeu era també una arma en mans dels nacionalistes jueus. La política d'apropament a les grans potències era inevitable, ja que si les potències no decidien el futur de Palestina ho faria la població. L'esperança sionista es basava a impedir el dret a l'autodeterminació dels habitants de Palestina, el 90% dels quals era àrab a principis dels segle XX i hauria decidit la seva independència en un marc àrab.

La Declaració Balfour fou el primer gran èxit d'aquesta política. L'any 1917, en una mostra clara del que era l'esperit colonial de l'època, el govern britànic, que no tenia cap poder sobre Palestina, afirmava que donaria suport a la creació d'una «llar nacional» per a un poble que no era britànic en un territori que tampoc ho era. La Declaració Balfour s'ha d'entendre en el context del repartiment colonial del Sud i de l'intervencionisme de les potències europees a Orient Mitjà. El moviment sionista havia aconseguit un dels seus principals objectius, que seria clau en el futur immediat del Mandat britànic sobre Palestina: el reconeixement i el suport de la principal potència mundial de l'època a les seves reivindicacions. La Declaració Balfour tan sols mencionava els drets polítics dels jueus, oblidant els dels àrabs, ja que fer-ho hauria implicat renunciar a la posició britànica de potència colonial a la regió. La població palestina només era mencionada com «les comunitats no jueves», i eren el 90% de la població! Això demostrava de forma clara el menyspreu cap a la població de Palestina i els seus drets.[13]

El suport de Gran Bretanya i les grans potències al moviment sionista es va tornar a manifestar a les condicions del Mandat concedit a Gran Bretanya per la conferència de la Societat de Nacions a Sant Remo. El text del Mandat[14] recuperava la Declaració Balfour i la seva intenció d'establir la «llar nacional per al poble jueu» a Palestina, i els palestins es tornaven a veure reduïts a ser «les comunitats no jueves». De fet, els articles del Mandat reflecteixen de forma clara i concreta els seus dos objectius: el control britànic i la colonització sionista. A la pràctica, la política britànica va portar a la creació de l'Agència Jueva i al reconeixement de les organitzacions sionistes com un govern propi de la comunitat jueva a Palestina, amb àmplies competències en tots els àmbits.

Aquest aparell quasi governamental va adquirir una enorme capacitat de control sobre la societat jueva a Palestina i sobre la política de la potència mandatària.[15] Les organitzacions sionistes donaven el vist-i-plau als immigrants, els formaven i els adoctrinaven de forma que hi havia una clara selecció ideològica sionista de la immigració.[16] Aquesta formació de l'esperit nacionalista abastava tota la societat jueva al controlar el sionisme també l'aparell educatiu. Així, el nacionalisme va impregnar totalment la societat jueva a Palestina i es va convertir en el principal factor de cohesió fins i tot abans de la constitució de l'estat d'Israel. El control sionista va permetre de crear un missatge únic i alimentar els mites fundacionals que avui encara justifiquen la colonització de Palestina. El preu fou una societat acrítica cap a la seva història i l'essencialisme etnicista i nacionalista.

La imposició del treball jueu

Les primeres colònies sionistes es basaven en l'explotació del treball palestí i eren totalment dependents de les ajudes que arribaven d'Europa. Les explotacions agràries, les treballaven palestins que, en moltes ocasions, havien perdut les terres a mans dels colons jueus. En d'altres ocasions, els capitalistes jueus no dubtaven a explotar també

el treball dels immigrants jueus amb menys recursos. A principis de segle xx, es va produir un canvi important en el model colonial sionista.[17] L'augment dels immigrants i la defensa del treball només per a jueus va permetre d'avançar en la construcció de la societat ètnicament pura i, a més, eliminava la competència en el mercat de treball d'una mà d'obra més barata. El xoc entre el model colonial de plantació amb explotació del treball indígena i el model de colonització blanca amb substitució de la població era inevitable:

> «Les plantacions colonialistes han estat capaces de contractar treballadors jueus per només una part de l'any. A mesura que la demanda de treballadors temporals augmentà, fou impossible evidentment de trobar suficient mà d'obra jueva, de manera que es va haver de contractar treballadors àrabs de les poblacions veïnes. Conseqüentment, en moltes colònies més àrabs que jueus han estat contractats, una situació del tot inadmissible».[18]

L'enfrontament entre els dos models colonials es va resoldre a favor de la colonització blanca i la neteja ètnica defensades per l'esquerra sionista, gràcies a la força que aquesta tenia en les organitzacions sionistes. Fou possible també mercès al pacte del capital jueu amb el moviment sionista, ja que aquest, amb les ajudes de la diàspora i la cooperació de les autoritats britàniques, garantia els beneficis i compensava les pèrdues per no utilitzar la mà d'obra palestina més barata. Els fons sionistes s'utilitzaven per compensar els empresaris per la diferència salarial entre la mà d'obra palestina i els salaris que exigien els immigrants jueus.[19] I quan el pacte fallava, es recorria als piquets i si calia a la violència.

La defensa del treball jueu venia de lluny i estava lligada a la neteja ètnica. El Fons Nacional Jueu s'encarregava des de 1901 de la compra de terrenys que es cedien als colons sionistes, sempre amb la condició obligatòria d'utilitzar només treball jueu i que només podrien ser habitades per població de religió jueva. Les compres de terra es dirigien cap a grans propietats de latifundistes i sempre amb l'exigència que abans havien de quedar netes de camperols palestins. L'objectiu sionista no era només l'adquisició de terra de qualitat per a l'explotació agrària, també buscava la continuïtat territorial entre les colònies per crear grans espais lliures de població palestina. L'objectiu polític de la creació d'un estat per a la població jueva implicava que la població originària d'aquest territori havia de ser desarrelada. El territori havia de quedar net d'altres comunitats. Aquesta dinàmica ha guiat la colonització sionista des de principis del segle xx fins avui, i va tenir la seva màxima expressió durant la guerra fundacional d'Israel, amb l'expulsió de més de 800.000 palestins de les seves terres i cases, la seva urbanització en camps de refugiats i la seva conversió en un subproletariat que sobrevivia mercès a l'ajuda internacional i, a partir de 1967 i l'ocupació israeliana de tota Palestina, també de malvendre el seu treball a empresaris israelians.

La política del treball jueu i del territori net de palestins es va estendre a altres organitzacions sionistes i, després de la guerra de 1948 i de l'expulsió de la major part de la població palestina, també a les terres confiscades per l'estat d'Israel. La neteja ètnica perdura a l'actualitat, ja que més del 80% del territori d'Israel està prohibit a qualsevol persona no jueva. Les normes del Fons Nacional Jueu i de l'Estat impedeixen que els ciutadans palestins d'Israel fixin la seva residència o cultivin la major part del sòl israelià. De forma totalment incomprensible, la comunitat internacional no considera que això sigui una política d'*apartheid* i accepta per als palestins el que seria inacceptable per a qualsevol altre poble. Afortunadament, a Europa s'ha aconseguit desterrar situacions similars que havien tingut com a víctimes principals els ciutadans de religió jueva. No obstant això, els israelians ara no dubten a dur a terme les mateixes polítiques que els van convertir en perseguits.

La institució que més va defensar el treball jueu i la separació de la població palestina fou la Confederació General dels Treballadors Hebreus a Palestina, el Histradrut. Aquest sindicat, fundat el 1920, aviat es va convertir en la principal institució sionista a Palestina. Igual que els partits d'esquerra sionistes, primer de tot era nacionalista i no defensava els interessos de classe sinó principalment els del projecte sionista i després els de grup dins la societat jueva, i sempre en competència amb els palestins. El Histadrut controlava la societat jueva en

Exèrcit israelià controlant la identitat de la població palestina. Foto: Matt Robson.

tots els àmbits, des de l'economia fins a l'educació i la seguretat. Controlava també la prioritat jueva a la producció i a la distribució, amb el boicot al treball i als productes àrabs. Entre els sionistes hi havia un consens general en la necessitat de separar les dues societats i protegir l'economia jueva. I quan algun empresari jueu, que no era sionista o es basava en criteris de rendibilitat econòmica, contractava palestins o comprava i venia productes àrabs s'enfrontava a l'acció dels piquets sionistes.

Aquesta capacitat política de les organitzacions sionistes per mantenir i controlar la separació de la societat jueva a Palestina permet explicar les diferències salarials i de renda entre els treballadors palestins i jueus en una economia que sobre el paper era unitària a tota Palestina. Els sionistes i l'autoritat britànica havien construït una sèrie de fronteres econòmiques, socials i polítiques que separaven jueus i palestins, i impermeabilitzaven la societat jueva en tots aquells àmbits en els quals necessitava protecció per afavorir el seu desenvolupament.

El desenvolupament de l'economia colonial sionista

La separació de les dues societats també havia de fer més fàcil el desenvolupament de l'economia colonial jueva. Igual que en la majoria de nacio-nalismes, el desenvolupament econòmic i la construcció del projecte polític estaven units, i es basaven en el proteccionisme. En el context colonial, el proteccionisme s'havia de limitar a la societat jueva i, al mateix temps, havia de mantenir obert l'accés als recursos del territori colonitzat, sobretot la terra, l'aigua i una població que podia comprar però no vendre. El Mandat britànic va oferir als sionistes l'oportunitat de construir una relació absolutament desigual amb una societat palestina que no podia posar cap barrera a la pressió sionista sobre els recursos i l'economia. Així, ja des de l'inici, la relació entre la societat jueva i la palestina va adoptar totes les característiques estructurals d'un sistema centre-perifèria, cosa que va permetre i va impulsar el desenvolupament de l'economia jueva i es va convertir en un obstacle insalvable per a l'economia palestina

> «(4) L'estructura ocupacional de la població jueva és similar a aquella de països industrialitzats, mentre que l'àrab es correspon aproximadament al tipus de subsistència propi de les societats agrícoles. (25) Tot i que la població total a Palestina no arriba als dos milions de persones, la seva vida econòmica presenta el complex fenomen d'estructurar-se en distintes economies, una jueva i una altra d'àrab –ambdues involucrades i tanmateix en models separats. A part de certes àrees del territori amb població predominantment jueva i d'altres d'àrab, aquesta "separació econòmica" de les dues comunitats no es correspon clarament amb cap divisió territorial»[20]

La colonització, l'atracció del capital exterior i l'*apartheid* ètnic permeten entendre el sorgiment d'una economia moderna i desenvolupada al cor d'una regió sotmesa a l'imperialisme polític i econòmic. L'accés als recursos de Palestina i al capital que entrava a Palestina a través de les organitzacions sionistes permetien una capacitat d'inversió més que suficient per mantenir la força de treball jueva i per generar un focus de creixement a l'agricultura, la indústria i els serveis protegit pel consum del mercat tancat i subvencionat de la comunitat jueva.

El desenvolupament de l'economia sionista i israeliana s'explica per aquestes condicions colonials i de proteccionisme. La societat jueva i israeliana va tenir un accés quasi il·limitat als *inputs* de capital, mà d'obra, terra, aigua i recursos que necessitava per créixer. A més, el nacionalisme militant de bona part de la societat jueva immigrada va fer possible el proteccionisme selectiu que, en d'altres circumstàncies, hauria estat molt més difícil. A Palestina, el sionisme d'esquerres va imposar la política d'*apartheid*, el rebuig de la producció àrab i la protecció de l'economia jueva. L'accés als recursos palestins va afavorir el desenvolupament de l'economia israeliana en unes condicions molt similars a les de les potències colonials o a les de les colònies blanques a Amèrica del Nord, Austràlia, Sudàfrica, etc.

D'altra banda, el control polític, econòmic i social de les organitzacions sionistes sobre la societat jueva a Palestina va permetre dirigir l'economia des d'una rèplica de sector públic i d'estat interventor. Els sionistes, amb el suport de Gran Bretanya, amb la colonització i amb el proteccionisme, van poder desenvolupar amb èxit una economia capitalista industrialitzada a partir del sector públic. Molt abans ho havia intentat Muhammad Alí a Egipte i, més tard, ho van fer Nasser també a Egipte, Nkrumah a Ghana i altres dirigents del Sud al reclamar que se'ls permetés construir un Nou Ordre Econòmic Internacional. Tots ells van fracassar perquè estaven situats al cantó equivocat de les relacions colonials i imperialistes. Els sionistes, al contrari, van tenir els avantatges del colonitzador sobre la població, la terra i els recursos colonitzats.

Conclusió: La guerra i la neteja ètnica

No era possible construir un estat comprant terres a Palestina.[21] El 1947, quan l'Assemblea General de Nacions Unides va votar la partició de Palestina i la creació de dos estats, la població jueva posseïa poc més del 6% del territori, i a l'àrea atorgada als sionistes més del 50% de la població era palestina. El somni nacionalista jueu exigia que la població de l'estat d'Israel fos jueva, i l'aspiració era a tota Palestina. L'única forma d'aconseguir-ho era la guerra, la conquesta del territori i l'expulsió de la població. La guerra de 1948 fou la Catàstrofe per als àrabs, la Nakba. Tan sols el 15% de la població palestina del territori conquerit pels israelians va aconseguir de quedar-se a les seves cases i terres. La resta, els 800.000 expulsats i refugiats de 1948 que avui són més de 4 milions, encara tenen la clau d'unes cases que foren enderrocades per l'exèrcit israelià per tal d'impedir que poguessin tornar. El retorn continua sent la clau del conflicte, perquè els drets humans d'aquells refugiats posen de manifest l'essència colonial d'Israel i el pecat fundacional de la neteja ètnica. És per aquesta raó que els palestins exigeixen un pronunciament clar d'Israel sobre el seu dret al retorn, és una qüestió de justícia històrica i també una forma de recordar al mateix món que ha fet una guerra contra la neteja ètnica a Kosovo que ells, després de més de cinquanta anys, continuen sent refugiats i continuen sotmesos a un procés colonial.

Ferran Izquierdo Brichs
Professor de Relacions Internacionals a la Universitat Autònoma de Barcelona

Notes

1. Vegeu l'article de Laia Colomer en aquesta mateixa revista. Sobre les conseqüències de l'ocupació per a la població palestina hi ha nombrosos estudis i informes. Per exemple, recomanem: World Bank (1993): *Developing the Occupied Territories*, vol. I-VI; World Bank (març de 2002): *Fifteen Months – Intifada, Closures and Palestinian Economic Crisis: An Assessment*, a The World Bank Group: <http://lnweb18.worldbank.org/mna/mena.nsf/Countries/West+Bank/>; i la publicació periòdica del World Bank *West Bank and Gaza Update. A Quarterly Publication of the West Bank and Gaza Office*, a The World Bank Group: <http://www.world-bank.org/mna/>; Office of the United Nations Special Co-ordinator (2001): «The Impact on the Palestinian Economy of Confrontations. Mobility Restrictions and Border Closures, 1 October 2000 31 January 2001», UNESCO.
2. Sobre aquest debat a Israel, vegeu: Izquierdo, Ferran, «Israel: la división ante la paz», a *Afers Internacionals*, n. 48, 1999.
3. Sobre aquesta imatge de camp de concentració dins d'un altre camp de presoners, vegeu: Izquierdo, Ferran, «El cor de la neteja ètnica. Relat d'un viatge a Cisjordània i la Franja de Gaza» a *Diari de la Pau*, n. 10 (setmana del 4 al 10 d'abril de 2003) <http://www.xarxabcn.net/foradequadre/relat10.htm>.
4. Perle, Richard; Colbert, James; Fairbanks, Charles Jr.; Feith, Douglas; Loewenberg, Robert; Wurmser; David i Wurmser, Meyrav (1996): «A Clean Break: A New Strategy for Securing the Realm» <http://www.israeleconomy.org/strat1.htm>
5. Una crítica al discurs de la «generositat» feta des del mateix Israel es pot trobar a: Bekar, Shiko & Warschawski, Michael (novembre de 2003) «The Israeli Text and Context of the Geneva Accord», a *MERIP* <http://www.merip.org/mero/mero112403.html>. Una crítica palestina dels acords de Ginebra es pot llegir a: Bishara, Marwan (diumenge, 30 de novembre de 2003) «El gran dilema de los palestinos», *revista de La Vanguardia*, p. 6-7.
6. Laqueur, Walter (1994 [1971]): *Histoire du sionisme*, vol. I i II. París: Gallimard, p. 22.
7. Weinstock, Nathan (1969): *Le sionisme contre Israel.* París: Maspero, p. 25, 146.
8. Sternhell, Z. (maig de 1998): «Révolution laïque pour le sionisme», a *Le Monde Diplomatique.*
9. Herzl, Theodor (1896): «Der Judenstaat» (*The Jewish State*, edició publicada el 1946 per l'American Zionist Emergency Council) a <http://www.geocities.com/Vienna/6640/zion/judenstaadt.html>. En el text de Herzl es pot veure que ell era conscient de la coincidència d'interessos entre els antisemites i els sionistes, al cap i a la fi aquests col·laboraven a netejar les societats d'origen de persones de religió jueva. També es pot apreciar en el text que l'opció de Palestina encara no era definitiva. De fet, no ho seria fins el VII Congrés Sionista, quan es va rebutjar l'oferta britànica de colonitzar regions d'Uganda perquè els sionistes de l'est d'Europa defensaven la colonització de Palestina. D'altra banda, Londres també s'enfrontava als colons blancs d'Uganda que temien perdre la seva posició a causa d'una immigració massiva jueva. Anteriorment, el moviment sionista ja havia desestimat d'establir-se a Argentina, i la falta d'ai-

Enata, Jerusalem Est. Foto: Mushir Abdelrahman.

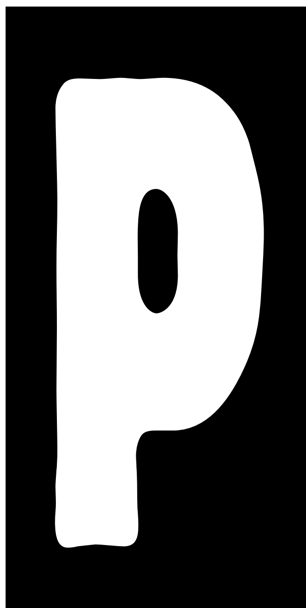

gua va obligar a renunciar al Sinaí egipci, llavors sota control colonial britànic.

10. Citat a LAQUEUR (1971) op. cit., p. 84-85, segons cita d'Arthur HERTZBERG (1959): *The Zionist Idea*, New York., p. 121.
11. L'èxit del sionisme anava unit a les mateixes bases ideològiques que provocaven l'antisemitisme, sense voler veure que l'organització política sobre una base identitària i la lluita pel poder per la Nació, conduïen inevitablement a l'enfrontament amb un «altre». A Europa els jueus eren uns dels «altres». A Palestina, el sionisme i el procés de neteja ètnica van convertir els palestins en els «altres». És per aquesta raó que a Europa es parlava de la «qüestió jueva» i a Palestina de la «qüestió àrab», quan en realitat es tracta de les qüestions de l'antisemitisme i del sionisme.
12. HERZL, Theodor (1896) «Der Judenstaat» (*The Jewish State,* edició publicada el 1946 per l'American Zionist Emergency Council) a <http://www.geocities.com/Vienna/6640/zion/judenstaadt.html>.
13. Aquesta voluntat d'amagar la realitat palestina es repetiria més tard a la Resolució 242 del Consell de Seguretat de Nacions Unides (S/Res/242 (1967), en la qual els palestins es veien reduïts a ser un «problema de refugiats».
14. League of Nations (12 August 1922) (C. 529. M. 314. 1922. VI.) Communiqué au Conseil et aux Membres de la Société, Genève, le 12 août 1922. SOCIÉTÉ DES NATIONS. *MANDAT POUR LA PALESTINE* / LEAGUE OF NATIONS. *MANDATE FOR PALESTINE.*
15. 1. Pregunta - Quan, i de quina manera, l'Agència Jueva ha estat reconeguda oficialment? Resposta–Un comitè designat per l'Organització Mundial Sionista s'ha establert a Palestina i ha estat reconegut oficialment com un òrgan consultiu per donar consell i cooperar amb el Govern en tots els afers relacionats amb l'establiment d'un Llar Nacional jueva a Palestina / 2. Pregunta–Aquesta Agència ha fet recomanacions a l'Administració al llarg de l'any passat? En cas afirmatiu, en quina forma i en relació a què? Resposta –Un membre del Comitè atén setmanalment reunions amb el Govern sobre temes de l'administració local (Lliga de les Nacions, 31 desembre 1923) Informe del Govern de Sa Majestat Britànica sobre l'Administració Palestina, 1923). «L'Executiu Sionista Palestí a través dels seus estrets contactes amb la patronal industrial jueva, mitjançant la seva informació estadística sobre l'activitat comercial i recerca agrícola i la seva direcció sobre organitzacions educatives jueves, està capacitada així com proveeix suport qualitatiu al Govern de Palestina en tots aquells aspectes relacionats directament amb la riquesa de la població jueva (Lliga de les Nacions, 31 desembre 1924)) Informe del Govern de Sa Majestat Britànica sobre l'Administració sota el Mandat de Palestina i Transjordània l'any 1924).
16. Aquesta selecció basada en paràmetres ideològics seria molt més greu en el futur, sobretot durant el procés de l'extermini nazi, quan les negociacions entre organitzacions sionistes i les autoritats alemanyes van obligar a escollir contingents de jueus que se salvarien de l'holocaust. Podem trobar-ne exemples a les paraules de Rena Molho, sefardí de Tessalònica, que recordava que en els intercanvis de presoners de la Segona Guerra Mundial els sionistes descartaven els jueus de Tessalònica perquè no volien anar a Palestina ja que consideraven que «el sionisme és nacionalisme, i el judaisme és anterior al nacionalisme» (Plàcid Garcia-Planas [19.01.2003] «El último latido de Salonik», *Magazine La Vanguardia*, p. 63), o en el col·laboracionisme amb els nazis del responsable de l'organització sionista a Hongria, que va facilitar el trànsit dels jueus hongaresos als camps d'extermini a canvi de la salvació d'un grup de sionistes (sobre l'escàndol Kastner i el col·laboracionisme sionista a Hongria es pot consultar el llibre d'Akiva ORR (1994) *Israel: Politics, Myths and Identity Crises.* London, Boulder, Colorado: Pluto Press, p. 81-118). WEINSTOCK ([1969] op. cit., p. 144-145) menciona el cas del sionista alemany Kurt Blumensfeld, el qual durant la república de Weimar negava el dret del ministre jueu Rathenau a representar els assumptes d'un altre poble, i menciona també el temor de Ben Gurion al fet que l'emigració jueva a Occident desviés l'ajuda que rebien els sionistes cap els refugiats del nazisme. Un cop més es pot apreciar com els objectius del nacionalistes jueus podien coincidir amb els dels antisemites i que la meta essencial dels sionistes no era la protecció dels europeus de religió jueva perseguits pel racisme, sinó la construcció d'un projecte polític nacionalista de base ètnica a Palestina.
17. Sobre els models colonials del sionisme, vegeu: SHAFIR, G. «Zionism and Colonialism. A comparative approach», a PAPPÉ, Ilan (2002): *The Israel/Palestine question*, Londres: Routledge, p. 81-96.
18. Dr. Arthur RUPPIN (February 27, 1908) «The Picture in 1907. Address to the Jewish Colonization Society of Vienna».
19. El 1936, el salari mitjà d'un camperol palestí era de 7 lliures, mentre que el d'un jueu era de 34 lliures [WEINSTOCK (1969: 164)]. «Existeixen remarcables diferències entre els salaris que es paguen als treballadors àrabs i als jueus en tasques similars, en termes d'inversió, productivitat i costos laborals que s'expliquen només per la manca de competència directe entre ambdós grups» UNSCOP *Report on the question of Palestine* UNITED NATIONS General Assembly (A/364 31 August 1947).
20. UNSCOP *Report on the question of Palestine* UNITED NATIONS General Assembly (A/364 31 August 1947).
21. Sobre el moviment sionista i l'expulsió de la població palestina, vegeu: IZQUIERDO, F. «El movimiento sionista ante la partición de Palestina», a *Scripta Nova. Revista electrónica de geografía y ciencias sociales*, Barcelona: Universitat de Barcelona, 1 de juliol de 2003, vol. VII, n. 144, a <http://www.ub.es/geocrit/sn/sn-144.htm>.

Mur construït (setembre 2003)
Mur en construcció
Tanques de seguretat addicionals en construcció
Trajecte de mur aprovat pel govern israelià (octubre 2003)
Doble tanca que encercla àrees palestines
Suburbis de Jerusalem rere del mur
Enclavaments palestins projectats
Recorregut del mur segons les recomanacions de l'exercit israelià
Recorregut del mur sol·licitat pel Consell d'Assentaments Colons
Barris palestins de Jerusalem Est
"Gran Jerusalem" israelià (dins de Cisjordània)
Assentaments colons (urbans/rurals)
Línia Verda 1949
Salim
Jenin
REHAN
Wall Extend October 2003
Zeita
Tayasir
Tulkarm
Nablus
ELON MOREH
KEDUMIM
SHOMRON
Qalqilya
ITAMAR
ELKANA
Wall Extend October 2003
ARIEL
ALEY ZAHAV
SHILO
BET ARYE
TALMON
BET EL
MODI'IN ILLIT
Ramallah
G.ZE'EV
Jericho
MA'ALE ADUMIM
Jerusalem
Bethlehem
ETZION
TEKOA
ASFAR
ADORA
Hebron
Q. ARBA
KARMEL
ESHKOLOT
0
20 KM
© 2003, NAD-NSU

Laia Colomer i Solsona

ALESTINA, AGOST DE 2003. CRÒNICA D'UNA OCUPACIÓ I DE LA SEVA RESISTÈNCIA

Les notícies que els mitjans de comunicació escampen arreu del món ens arriben filtrades per les grans agències de premsa nacionals i internacionals –és a dir, degudament passades pel sedàs. És més; d'un determinat succés que afavorís interessos polítics o econòmics molt concrets no es dubtaria a convertir la noticia en propaganda i mentir... o a manipular els fets, silenciar allò que no interessa i fer publicitat d'allò altre que més convé. Tot és possible a fi d'adreçar l'opinió pública pels camins desitjats. Hi ha exemples prou eloqüents.

Si alguna cosa vam aprendre de la primera guerra del Golf fou que, per a Occident, la realitat no era el que succeïa a Kuwait sinó allò que la CNN ens mostrava. Rere aquest lliurament mediàtic, s'hi amagava una subtil però calculada propaganda que pretenia crear en l'Occident un determinat estat d'opinió respecte l'Orient, que influís en les nostres simpaties i antipaties polítiques. D'altra banda, cal recordar la màxima periodística que diu que les notícies de la quotidianitat repetida deixen de ser notícia. Això vol dir que, fins i tot en els conflicte més latents, només allò excepcional, només catarsis fora del normal i atemptats terroristes espectaculars són motiu de cobertura periodística; mentre, ens oblidem del goteig de la petita violència quotidiana, aquella que pateix dia a dia la població civil. Així és com els mitjans de comunicació ens han anat acostumant cada vegada més a la immediatesa del consum periodístic fomentant l'absència de reflexió, no ja sobre qualsevol conflicte polític i les seves causes, sinó també sobre el valor qualitatiu de la mateixa notícia.

En el cas del Pròxim Orient, i en concret de Palestina i Israel, les esmentades circumstàncies mediàtiques se'ns revelen molt més dramàticament. Aquí, la notícia la genera una bomba suïcida o un atac selectiu, però res sabem del què, del perquè –sobretot del perquè–, ni de qui hi ha darrere l'espiral de violència que provoquen els atemptats. No cal –ens asseguren–; cada dia passa el mateix i és avorrit insistir-hi... O, el que és pitjor, no interessa aprofundir més en el debat –ens segueixen aconsellant– perquè crearia estats d'opinió que no convenen. Si més no, podria donar-se el cas que evidenciéssim la insensibilitat respecte al drama humà que recau rere qualsevol decisió política presa en allunyats despatxos ovals. És evident que el conflicte palestinoisraelià és complicat d'abastar, però no s'ha de ser gaire intel·ligent per entendre que hi ha injustícies humanes que cauen pel seu propi pes i que van més enllà de qualsevol argument polític o religiós. Per sospesar i matisar qualsevol notícia que rebem, només cal apropar-nos a altres fonts d'informació menys mediatitzades que les habituals i una mínima dosi d'esperit crític en l'anàlisi per veure-hi clar.[1]

Aquest és el relat d'un mes d'estada a Palestina, una visita planejada per conèixer de prop la realitat del conflicte i que, per a mi, ha representat el viatge testimonial al cor d'una neteja ètnica i la constatació pessimista de la seva irremeiabilitat. No és, doncs, un reportatge periodístic ni un assaig polític sobre el conflicte, sinó el relat d'una experiència viscuda en primera persona que m'ha permès conèixer una realitat política, però sobretot un drama humà. Una realitat que jo no coneixia del tot però que –és evident–, intuïa. Darrere de cada succés, de cada atemptat i de cada negociació trencada, hi ha persones que pateixen... I fins que no es viu el conflicte de prop, és difícil adonar-se de l'abast de la injustícia que aquesta tragèdia amaga. Malauradament –a tots/es ens passa el mateix–, només les experiències viscudes a frec són les que ens marquen de debò.

Qalqiliya, el mur de l'*apartheid*

Des de l'estiu del 2002 el govern israelià construeix el conegut mur de la vergonya. Es tracta, literalment, d'un autèntic mur de ciment armat que separa Israel del ter-

ritori palestí. L'argument per justificar la seva construcció és el de prevenir els atacs suïcides en territori israelià. Tanmateix –la sospita és obvia–, totes les organitzacions pacifistes israelianes i palestines saben que del que realment es tracta és d'encerclar el territori palestí fins a establir una mena de fraccionada «reserva índia» on quedarà confinada la població palestina. És, aquest, un pas de gegant en la política d'*apartheid* que s'està consumant a Palestina com la primera part d'aquest més gran i vell objectiu sionista d'Erazt Israel, el gran Israel. La geografia del mur només fa que confirmar les sospites.

El primer projecte del pla de construcció ubicava el mur seguint la Línia Verda, la frontera teòrica establerta el 1949 que separa Israel dels territoris de Cisjordània i Gaza. Tot i així, la decisió final de cada fragment del recorregut està en mans del primer ministre, Ariel Sharon. A l'octubre de 2003, 180 km de muralla arrenquen de la ciutat de Tayasir, a la zona nord de la vall del Jordà, i arriben més enllà de Qalqilia, al nord-est de Cisjordània; i més fragments de mur ja s'han construït a nord i sud de Jerusalem, i de Betlem. Els dies de la meva estada a Hebron, les primeres torres de vigilància del mur treien ja el nas pels turons de la ciutat vella. En la pràctica, el traçat del mur és constantment modificat en funció dels interessos dels colons establerts a dins del territori palestí incloent-hi, a cada canvi, la sostracció de més i més terres palestines. A l'abril del 2003, el mur se situa a una mitjana de 6 km a l'est de la Línia Verda i aquest tendència sembla que s'incrementarà a mesura que s'apropi a zones altament poblades per colons jueus, com és el cas de l'assentament d'Ariel. En aquests casos es preveu que el mur s'endinsarà més de 10 km a l'est de la Línia Verda i que, a la fi, suposarà convertir el territori palestí en tres illes de terres aïllades entre elles. A la zona de la vall del Jordà i el desert de Judea, amb l'excusa del mur, Israel confiscarà una franja de 10 a 20 km d'amplada, formant un corredor que ha de connectar, sense entrebancs, el nord amb el sud del país i ha de permetre, també, el control absolut del riu Jordà, la font més preuada d'aigua de tota la regió.[2]

En data de maig del 2003, un informe redactat per experts comissionats pels governs de Noruega i els Estats Units d'Amèrica, les Nacions Unides, la Comunitat Europea i el Banc Mundial, assenyala que (i en només 147 km construïts), el mur afecta directament a 30.000 palestins residents de 15 poblacions i que, de fet, ha suposat la confiscació de 126 km² més de terres en els districtes de Jenin, Tulkarm, Qalqiliya i Salfit. L'últim informe publicat per l'ONU el novembre del 2003 sobre l'impacte de la muralla, parla del 30% de la població palestina, és a dir, d'uns 680.000 habitants, 274.000 dels quals quedaran emparedats entre la frontera i el mur. El mur, a més de separar amb frontera de pedra part de la població palestina, impedeix l'accés a les seves terres de conreu, les que han restat a l'altre costat del mur o, simplement, talla les carreteres que conduïen als pous d'aigua, a les escoles, als negocis o als serveis públics. Cal afegir, també, que per a la ubicació mateixa del mur es «fa necessari» confiscar i arrasar aproximadament 8.750 acres de terres de cultiu palestines, la destrucció de milers d'oliveres centenàries i, amb aquest desgavell, afectar els ecosistemes i la hidrologia locals. Ni més ni menys parlo del 40% de les terres agrícoles i de les dues terceres parts dels pous d'aigua de Cisjordània, les terres més riques del país i el manteniment alimentari de la gran majoria de la població. Els experts del Banc Mundial ja van alertar que la construcció del mur suposaria, a curt i mitjà termini, la fam i el col·lapse econòmic i social de Palestina amb caràcter irreversible. Finalment, l'informe de l'ONU concloïa que «en aparença, el govern israelià ha tingut molt poc en compte l'impacte del mur sobre la vida dels palestins».[3]

El desastre perpetrat es percep ja amb molta claredat a la ciutat de Qalqiliya, actualment rodejada pel mur en un perímetre de quasi 360 graus. Tot i que en alguns dels seus trams el mur té més l'aspecte de barrera (i tanmateix parlem d'un espai de 35 a 80 metres d'ample format per tanques electrificades de 8 m d'alt, de trinxeres, vies de pas per a vehicles militars, de càmeres i sensors de moviment, etc.), a Qalqiliya es converteix en una paret de ciment armat de més de deu metres d'alçada, en què cada cent metres hi ha apostada una alta torre de vigilància. Al seu costat, el mur de Berlín no era més que una tanca de pati de veïns. A Qalqiliya, el mur es fa omnipresent arreu de la ciutat, i et fa memòria –per si ho havies oblidat–, que et

El mur a Qalqilya. Foto: Mushir Abdelrahman.

tracció. El mur ignominiós ha acabat d'ofegar la vida econòmica de la ciutat i ha suposat l'exili forçat de la majoria de la població. Abans del 1948, la ciutat era un enclavament important del comerç entre Síria, Jordània i la costa del Mediterrani. Amb la creació de la Línia Verda, el comerç va disminuir però la ciutat es beneficià de la seva nova posició fronterera. Aquesta situació privilegiada s'ha desestructurat per complet amb l'encerclament actual. Ara res no entra ni surt de Qalqiliya si no és a través d'un únic punt de contacte amb l'exterior, sota el control d'un *check point* israelià,[4] el qual no sempre està obert al trànsit. Qalqilyia és, avui per avui, una illa tancada on els seus habitants depenen de l'ajuda externa per a la pura i dura subsistència. Heus ací que a la pobresa s'hi suma la ràbia impotent d'una ciutat a la qual han arrabassat el futur.

Yanoun, el microcosmos palestí

La petita població de Yanoun està situada entre la ciutat de Nablus i la vall del Jordà, a un indret rodejat de turons i, malauradament també, de la colònia d'Itamar, el segon més gran assentament jueu dins els territoris palestins. Com la majoria dels pobles rurals de Palestina, Yanoun viu del cultiu de l'olivera, dels cereals, dels ametllers i de petits horts familiars. Els productes de consum diari provenen de la ramaderia bovina i de les aus de corral que cada casa cria. Una vall agrícolament molt fèrtil, ben proveïda de recursos hídrics i estratègicament localitzada a cavall entre Itamar i la vall del Jordà,[5] Yanoun és un poblet pobre, certament, però digne. Ubicat en un racó bonic, idíl·lic, fins i tot, si no fos perquè la gent viu atemorida pels colons instal·lats als pujols que envolten les seves cases. La situació geogràfica privilegiada és, tanmateix, l'origen del problema i el motiu pel qual l'enclavament palestí deixarà d'existir, de segur, en un futur no molt llunyà.

Tot va començar el 1996, quan els colons d'Itamar rodejaren la vall de Yanoun per, posteriorment, atacar-la i expulsar els seus habitants originaris. Itamar fou construïda el 1984 per jueus ultraortodoxos, seguidors del rabí Meir Kahane, líder del partit polític israelià Kach (prohibit el 1998 per incitar a la violència racista). Els motius de llur presència als territoris palestins són ben senzills: el grup considera que Déu els ha concedit a ells, els jueus, la terra de Palestina i, per tant, en són els únics i legítims propietaris. La construcció de poblacions jueves i l'ocupació lenta però inexorable del territori és el procediment a seguir per dur a terme «els designis del Senyor». Així, doncs, ben armats i amb el suport del govern i l'exèrcit israelians, els vilatans de Yanoun no són més que un petit obstacle entre ells i el seu destí diví. Les repercussions humanes que comporta haver d'expulsar gent de la terra dels seus avantpassats mitjançant la intimidació i la violència, no compten –és clar–, vista la «noble causa suprema».

Pensar que les actituds dels habitants d'Itamar són casos excepcionals dins d'Israel és pecar d'ingenu. Els colons són part estructural de la política interior del govern israelià. Són la part violenta i fanàtica (la que pot fer la feina bruta) del projecte sionista de netejar les terres de Palestina de les poblacions àrabs a fi de convertir-les en la terra promesa per Déu. De primer, foren les àrees convertides entre 1948 i 1949 en l'actual Estat d'Israel. Després, els diferents acords de pau signats només serviren per anar reduint sense treva l'extensió geogràfica del territori palestí. Mai, fins i tot en els moments d'acords polítics, els israelians no han deixat d'autoritzar la construcció de pobles i ciutats israelianes a Cisjordània i a la franja de Gaza. Des de 1948 l'Estat d'Israel sosté activament la creació i creixement de les colònies ultraortodoxes al llarg i ample dels territoris ocupats de Palestina, a fi i efecte de fer inviable qualsevol projecte d'Estat Palestí sobirà amb un territori aglutinat.[6]

Ara fa cinc anys, els colons d'Itamar van construir les torres de vigia als pujols que rodegen Yanoun i va començar, així, la progressió dels assentaments cap a l'est, vers la vall del Jordà, amb nous camins d'accés, electrificació, caravanes mòbils, cases semipermanents i, sobretot, torres de vigilància/protecció. De mica en mica, i amb la impunitat que els dóna la presència còmplice de l'exèrcit israelià, han anat ocupant les terres de conreu palestines que envolten Yanoun fins al punt d'aconseguir que la situació es capgiri del tot. Cap vilatà palestí és amo a la seva pròpia casa ni a la seva pròpia terra i no pot sortir d'uns límits marcats (imaginaris i decidits aleatòriament pels colons) sense el perill de rebre un tret d'un fusell jueu d'algun «fanàtic incontrolat». La vida bucòlica de la vall i del poblet de Yanoun s'acaba tan bon punt es fa fosc: les torres de vigilància que rodegen la vall estan proveïdes de potents focus de llum que il·luminen el poble. El paradís s'ha convertit en un camp de concentració. Això sí, a l'aire lliure.

La població palestina té motius més que ferms per témer per les seves vides. A inicis de setembre del 1996 els habitants de Yanoun van rebre l'avís que el govern israelià confiscaria (és a dir, sense dret a indemnització) les seves terres per tal de construir l'extensió d'Itamar. Amb l'advertiment s'iniciaren, també, els atacs colons a la població Yanoun. La punta de l'iceberg de la violència que es vivia a Yanoun es feia palesa sense

maquillatge l'octubre de 2002, quan Hani Bani Maniyah, un noi de 22 anys, moria a mans dels colons mentre feia la recollida de les olives. En el mateix atac van rebre uns pacifistes israelians que ajudaven a les famílies palestines en la collita; i el mateix exèrcit israelià fou rebut a trets pels colons quan suposadament es presentava a posar pau. L'organització jueva B'TSELEM, que vetlla pels drets humans, va denunciar el fet i va acusar judicialment un colon d'Itamar. L'incident es tancava amb la posada en llibertat del presumpte assassí (unes hores empresonat i al carrer!), i amb l'eliminació de les oliveres motiu del conflicte. D'aquesta manera –i perdoneu el cinisme sorneguer–, la família afectada no només s'ha quedat sense fill sinó també sense font de subsistència. Judici salomònic que evita que «hi hagi més problemes» en el futur. L'escalada d'atacs és llarga i constant, i cada família conta els que ha patit, ja sigui abans com després de l'octubre del 2002. La por ha fet que en els últims cinc anys la població de Yanoun hagi minvat de 300 a poc més de 90 habitants. La política del terror fa, doncs, efecte. Amb les incursions militaritzades al poble, tot atacant els vilatans i robant-los les fonts de subsistència i les pertinences, s'aconsegueix que la vida a Yanoun sigui insostenible i els veïns acabin emigrant... que és el fi perseguit. La gent de Yanoun vol romandre al poble –és natural–, però tenen por de les conseqüències d'insistir massa a reclamar allò que justament els pertoca. La sensació d'angoixa és especialment perceptible entre la quitxalla que ha viscut com atacaven als seus pares o els espoliaven. Ara, cada vegada que el totterreny d'un colon fatxenda es passeja pel poble, els infants més petits de Yanoun sofreixen col·lapses emocionals de pànic. Veure les seves cares de por, que no enganyen pas, fa estremir de veres.

Quan a finals d'octubre de 2002 Yanoun fou finalment assaltat pels colons i la població palestina parcialment evacuada, un grup d'internacionals i israelians solidaris van entrar-hi per evitar que les terres els fossin definitivament confiscades.[7] Després, algunes famílies van tenir el suficient coratge per retornar a Yanoun, amb la petició de viure permanentment amb «internacionals». Un seguit de grups pacifistes estrangers i d'organitzacions israelianes i palestines es van comprometre a mantenir presència constant a fi d'actuar d'escuts humans, si calia, davant les constants incursions i atacs dels colons i la sordesa de les forces de seguretat israelianes.[8] Com a internacionals hi ha dues tasques essencials a desenvolupar a Yanoun. La primera, és la de vetllar perquè el generador elèctric i el pou d'aigua locals (vertaders tresors), no siguin malmesos una altra vegada pels colons d'Itamar. El generador, pagat parcialment per les Nacions Unides, ja va ser cremat una vegada i el pou d'aigua s'enverina periòdicament amb productes tòxics i orina de gos. Finalment, la gran tasca humanitària dels internacionals es resumeix, senzillament –vist de lluny gairebé fa riure–, a jugar amb la quitxalla, la millor manera d'arrancar-los un somriure i fer-los oblidar per una estoneta el calvari quotidià. La campanya d'aquest hivern 2003 inclourà, a més, escortar l'autobús escolar que traslladarà els infants a la població veïna d'Akraba perquè puguin seguir els estudis –això sí, una vegada s'hagi trobat un xofer valent que no temi les constants incursions colones.[9]

Avui per avui el molt fonamentat temor –repeteixo–, recau sobre el dia en què no hi hagi internacionals a Yanoun. Quan no hi hagi ningú que faci costat als vilatans per sobreviure d'aquesta contínua amenaça; quan no hi hagi ningú que testimoniï, de cara a l'opinió pública internacional, les atrocitats perpetrades amb impunitat a Yanoun, aleshores serà quan els colons baixaran amb els seus totterreny i faran fora els quatre habitants que encara hi restin. Així, d'aquesta manera, una nova colònia de jueus ultraortodoxos s'instal·larà a la vall i Yanoun formarà part dels centenars de pobles i poblets palestins que, des de 1948, han estat esborrats del mapa.

Yanoun és, certament, un microcosmos que exemplifica l'ocupació israeliana a l'àmbit rural i arreu de Palestina. Una mostra més de les tècniques de la política sionista de creació i creixement d'assentaments jueus a fi que sigui impossible vertebrar un sol territori palestí unitari o, simplement, que no quedi cap població palestina per vertebrar.

Hebron, H1 i H2

El d'Hebron és el cas particular en el tema de l'ocupació il·legal a Palestina. Ja he esmentat que Palestina no es defineix per l'existència

Voluntaris internacionals esgarrapant somriures a la canalla de Yanoun. Foto: Mushir Abdelrahman.

d'un territori unitari sinó per una munió de ciutats, pobles i camps de refugiats que l'exèrcit d'ocupació custodia des de l'exterior, i d'una població palestina que no vol marxar d'aquestes terres. Res ni ningú es mou sense permís militar, i aquells que gosen saltar-se els *check points* o els *road blocks* per escapar d'aquesta presó, ho fa jugant-se la vida. A Hebron, en canvi, l'ocupació es viu des de dins: el centre històric de la ciutat està ocupat per uns 500 colons, els quals, amb el suport de 2.000 soldats, han aconseguit foragitar de mica en mica la població palestina autòctona als límits de la ciutat moderna, o expulsar-la fora del territori. Avui dia, però, al centre històric encara hi malviuen poc menys d'un centenar de palestins sotmesos a un toc de queda molt estricte, 24 hores al dia i 365 dies a l'any. Se'ls imposa a la força la immobilitat (sinònim d'ordre) perquè, així, els colons puguin passejar pels carrers sense perill. L'absurditat esdevé surrealisme: com pot ser que tanta gent armada i protegida visqui amb por d'una trentena de famílies miserables i indefenses? No serà la por de sentir-se en fals permanentment?

L'arrel del conflicte torna a ser l'arrogància amb què un grup de ciutadans s'adjudica la supremacia de la seva religió. Com Jerusalem, Hebron és un lloc sant, venerat per les tres religions monoteistes: la Tomba dels Patriarques, situada sota l'actual mesquita d'Ibrahim, és on foren enterrats Abraham (Ibrahim en àrab), pare i primer profeta del judaisme, del cristianisme i de l'islam. L'episodi bíblic ha fet d'Hebron una ciutat cobejada per tothom i motiu suficient perquè hi hagin passat totes les cultures des dels temps antics. Aquest nombre de pobles ha impregnat els edificis d'una arquitectura rica en elements romans, cristians, sefardites, otomans, etc. i, encara més, si gratem el terra hi podem trobar les restes arqueològiques de la ciutadella cananea. Des d'època medieval, una petita comunitat jueva sefardita ha viscut a Hebron en harmonia amb la població musulmana. Aquest equilibri es va trencar a mitjan segle XX amb l'establiment de l'Estat d'Israel i l'arribada massiva de jueus centreeuropeus a la regió. El conflicte es va agreujar el 1971 amb l'arribada del primer assentament colon autoritzat pel govern israelià i la imposició de la Tohrà a la mesquita d'Ibrahim. Des d'aleshores la presència de colons es feu cada vegada més evident, no ja a les colònies dels suburbis d'Hebron sinó a dins mateix de la ciutat. Un divendres de 1994 un colon radical va assassinar una trentena de palestins que resaven a la mesquita d'Ibrahim. A resultes de la massacre, Israel va aconseguir el 1997 dividir la ciutat en dues àrees d'influència: H1, que es correspon a l'eixample modern d'Hebron i on ha acabat vivint el gruix de la població palestina sota el manament de l'Autoritat palestina; i H2, el centre històric d'Hebron on s'ha establert la nova població israeliana. De la mateixa manera, la mesquita d'Ibrahim fou dividida: el 60% convertit en sinagoga i el 40% com a mesquita. És a dir, en poc menys de trenta anys s'ha aconseguit dividir una ciutat, expulsar els seus residents i ubicar-ne de nous per raons de creença. Tot això mitjançant l'ús de la violència i la intimidació.

La primavera del 2002 Israel va fer diverses incursions a H1, fins a reocupar militarment la ciutat i bombardejar totes les dependències de l'Autoritat palestina, inclòs el quarter general de la policia palestina. El toc de queda s'estengué fins convertir-se en total. H2 viu en permanent toc de queda, mentre que H1 viu més hores amb toc de queda que sense. El dia que nosaltres vam arribar a Hebron, la ciutat feia tres dies que estava sotmesa al toc de queda; semblava una ciutat fantasma, ningú sortia al carrer excepte els temeraris que gosen anar a casa del veí aprofitant que uns estrangers transiten –nosaltres, per exemple–, ja que la presència d'aquests els assegura que l'exèrcit israelià no els detindrà ni els tirotejarà. El toc de queda no solament immobilitza la població, sinó que significa la paralització total de la vida econòmica, educativa i cultural. Les universitats romanen tancades durant mesos, els infants no poden anar a escola i a les botigues no hi ha gaire clientela ni massa mercaderies. Les hores es fan llargues, no hi ha res a fer, ni res es pot fer, només pensar, cavil·lar i enfellonir-se encara més contra les forces d'ocupació.

El nucli antic es troba literalment pres per l'exèrcit israelià, amb *check points* que cada cent metres impedeixen el lliure accés als palestins... ni que sigui per resar a la mesquita compartida d'Ibrahim. L'antiga estació d'autobusos, abans centre neuràlgic d'Hebron, avui per avui s'ha convertit en un improvisat assentament colon, amb aspecte d'oficines atrotinades i ocupades, més que no de llars. El *souq* o mercat central, anys enrere viu focus econòmic i social, actualment és un laberint de carrers deserts amb les persianes metàl·liques dels comerços pintades amb estrelles de David. De la mateixa manera que els nazis marcaven els negocis jueus a l'Alemanya de Hitler, ara els colons d'Hebron assenyalen els negocis musulmans: és el macabre grafit que anuncia un futur assalt, una propera «purificació». L'assentament colon d'H2 s'ha construït a sobre mateix de les cases palestines i, com en el pitjor malson, el veí jueu del pis de dalt es dedicarà a fer la punyeta i a agredir al palestí del pis inferior fins aconseguit que, avorrit i fastiguejat, marxi.[10] El 1997 30.000 palestins

vivien a H2, ara no són més d'un centenar. La visió del barri vell d'Hebron és senzillament lamentable, envaït d'una corprenedora tristor. Una intenta imaginar com devia ser de bulliciosa la ciutat abans de tot això, i de sorprendre's de la gàbia d'or per a gent jueva satisfeta, però atemorida, en què s'ha convertit en el present. Si la situació general del país ja és prou complicada, a la ciutat d'Hebron és simplement patètica, insostenible.

Arrogància, por i desesperació

El drama, doncs, de Palestina-Israel és doble. D'una banda, el de la neteja ètnica que pateix el poble palestí i la por que els botxins no s'aturin fins consumar l'extermini, i que cap solució política negociada no hagi de passar pel fet d'haver de renunciar a allò irrenunciable: la terra. D'altra banda, el drama del poble israelià –si més no el de la mala consciència, que més d'un ciutadà jueu arrossega– és el de sentir-se el còmplice silenciós d'una estratègia d'estat fonamentada en l'anihilació sistemàtica i planificada d'un altre poble. Cinquanta anys fa que Israel no ha sabut resoldre el problema. Ara és massa tard i li fa molta por reconèixer obertament l'atzucac; vol creure que només li resta l'opció de seguir fugint endavant, continuar la política colonialista i genocida excusant-se en el fenomen del terrorisme per alleujar la consciència –un fenomen que ell mateix ha propiciat. Enmig d'aquest desvari, l'ortodòxia sionista i el fonamentalisme religiós justifiquen la mort i l'espoli sistemàtics en nom de Déu.

La situació, doncs, a Palestina és del tot violenta. Molt més visceral i fosca del que qualsevol atemptat noticiable a la televisió pugui significar. És la violència que es viu i es palpa en el dia a dia i que impedeix fer créixer somnis i esperances de futur a la gent d'aquest poble.[11] De fet, l'atemptat suïcida és només la punta de l'iceberg d'una situació totalment insostenible i irresoluble. La pau que es negocia una i altra vegada, no ha servit mai per solucionar de veres cap dels mals que es pateixen a Cisjordània i a Gaza. Tot al contrari: els empitjora. Com em comentava un jove palestí «volem la pau, però no pas el procés de pau». Enfront aquesta insatisfacció, qualsevol paraula que prometi un món millor, encara que sigui el del Cel, pot ser fàcilment escoltada. En l'espiral de violència i frustració, la ciutadania israeliana, com també els televidents internacionals haurien d'anar més enllà de l'acte violent i preguntar-se per què succeeix el que succeeix, per què un jove, que hauria d'acarar amb força i il·lusió els projectes de futur personals, professionals i familiars, com qualsevol persona de la seva edat, només pensa a suïcidar-se –o autoimmolar-se, si voleu–, enduent-se per davant, i a la desesperada, el major nombre possible d'israelians.

Les organitzacions pacifistes israelianes i palestines ens recorden constantment la necessitat d'un ajut internacional a la causa per sortir de l'espiral de violència en què els dos països estan immersos. Per aconseguir bloquejar qualsevol suport internacional a la política colonialista israeliana s'ha de donar a conèixer arreu la injustícia que pateix el poble palestí. De fet, en aquest viatge per terres palestines, més enllà de trobar el rerafons de la notícia i de conèixer els rostres humans, el que m'ha ensenyat és la necessitat urgent de denunciar arreu la vulneració constant dels drets humans a Palestina. És per això que cal treballar la solidaritat amb Palestina.[12]

Laia Colomer i Solsona

Porta de vivenda palestina marcada amb l'estrella de David. Foto: Mushir Abdelrahman.

Notes

1. Per aquelles persones que busquen informació del conflicte més enllà dels mitjans de comunicació tradicionals, Internet s'està convertint en una poderosa eina informativa. Per iniciar la recerca us recomano vistar les següents pàgines: Foundation for the Middle East Peace <www.fmep.org>, LAW-Palestinian Society for the Protection of Human Rights and the Environment <www.lawsociety.org>, Alternative Information Center <www4.alternativenews.org> i B'TSELEM-The Israeli Information Center for Human Rigths in the Occupied Territories <www.btselem.org>. Una bona font d'enllaços és la pàgina web de la Universitat de Birzeit (www.birzeit.edu). Per informació traduïda al català i castellà, visiteu <http://xarxa-palestina.pangea.org/index.htm>, <www.nodo50.org/csca/palestina.html, < www.barcelona.indymedia.org> i <www.sodepaz.org/palestina>.
2. Per obtenir informació detallada i actualitzada sobre el mur, visiteu <www.stopthewall.org>.
3. Vegeu el document publicat el 9 de novembre de 2003 per la UNISPAL, organització de les Nacions Unides que proveeix informació sobre la qüestió palestina. Per a la versió en castellà, visiteu <http://www.un.org/spanish/Depts/dpa/unispal.htm>.
4. Els *check-points* militars israelians, o punts de control, estan escampats per tot el territori palestí d'ençà dels anys noranta. Se situen estratègicament a l'única carretera oberta al trànsit de sortida i entrada de les ciutats palestines. La resta d'accessos urbans han quedat inutilitzats pels anomenats *road blocks*, literalment bloquejos de carretera mitjançant munts de terra, pedres i blocs de ciment que impedeixen el trànsit rodat d'accés a les ciutats. A la pràctica, aquest sistema de control militar suposa l'ofegament total de la vida econòmica i social de cadascuna de les ciutats sitiades, ja que mai se sap en quin moment es podrà passar un *check-point*. Això suposa per a la població palestina hores d'espera sota el sol, restringeix el proveïment d'aliments a l'interior de les ciutats, obstaculitza el comerç al llarg del territori palestí i significa, fins i tot, l'obstrucció del pas d'ambulàncies (és força comuna la mort de pacients o els parts a les ambulàncies davant la impossibilitat de passar un punt de control).
5. Cal recordar que la vall del Jordà, excepte en els límits administratius de la ciutat de Jericó, passarà a ser definitivament territori israelià confiscat a Palestina una vegada s'acabi de construir el mur per la seva zona est.
6. El sionisme subvenciona activament les poblacions jueves establertes en colònies al llarg del territori palestí amb sous a tots els seus membres, infraestructures i serveis (edificis privats i públics, escoles, sinagogues, etc.). En aquest mateix sentit, la major part de la immigració russa arribada en els últims anys a Israel ha estat distribuïda en aquestes colònies i terres «de frontera». Per aprofundir sobre aquest tàctica d'ocupació del territori palestí per part de les colònies jueves, veure l'informe «Capturing the hilltops. Israel settlement occupation outposts 1996-2002» a <www.fmep.org/reports/2002.htm>.
7. La legislació israeliana considera que si un persona jueva resideix un mínim de tres mesos en terra palestina, allà on s'hagi assentat passa automàticament a ser territori israelià i, per tant, defensable per l'exèrcit israelià. Al mateix temps, el règim de propietat otomana, que encara és vigent a Palestina, estableix que si un pagès deixa de conrear la terra durant tres anys, perd completament qualsevol dret legal sobre aquesta. Emparant-se en ambdues circumstàncies, l'Estat israelià, d'una banda, impedeix l'accés palestí a les terres i, de l'altra, facilita l'establiment de colons.
8. Després dels Acords d'El Caire (1994) i Tabba (1995), els territoris palestins han estat dividits en tres zones administratives. La zona A està en mans de l'administració de seguretat palestina i suposa el 18% dels territoris ocupats. La zona B comprèn un control mixt però l'exèrcit israelià és responsable de la seguretat (24% dels territoris ocupats). La zona C comprèn el 42% del territori i està sota control exclusiu israelià. Yanoun es troba dins la zona C i, per tant, no només sense protecció davant qualsevol atac colon sinó també a mercè de les arbitrarietats de l'exèrcit.
9. Per conèixer els atacs perpetrats pels colons a les poblacions rurals de Cisjordània i Gaza, així com les confiscacions de terres per estendre assentaments israelians, visiteu els reculls setmanals de la pàgina web del Centre d'Informació Alternativa de Jerusalem, <www4.alternativenews.org/occupationwatch.htm>.
10. Els carrers del *souq* d'Hebron estan completament protegits amb xarxes a una alçada de 2 metres per sobre el cap del vianant. Sorprenent i vergonyós és assabentar-se que les xarxes foren instal·lades per evitar que les escombraries, la brutícia domèstica i els electrodomèstics vells llençats des dels nous habitatges dels colons arribessin al cap dels vianants i comerciants palestins. La protecció no ha evitat que el *souq* fos abandonat. Ara el barri ha quedat «net d'indesitjables i preparat per al poble escollit», però les xarxes romanen com a testimoni de la irracionalitat humana. Per seguir informat del que succeeix a Hebron, visiteu <http://cpt.org/hebron/hebron.php>.
11. Veure també L. Tsemel, 2003. «Niños que mueren, niños que matan», *Le Monde Diplomatique*, 97 (nov.), pp. 20-21.
12. Les persones interessades a conèixer de prop Palestina o de participar en missions de solidaritat poden posar-se en contacte amb la Xarxa d'Enllaç amb Palestina a Catalunya (a/e: palestina@llibertat.com; tel. mòbil: 600 269 538).

Lluís Balart Boïgues

PALESTINA A LA REVISTA ULISSES CIBERNÈTIC UNA GUIA DE LECTUR A

Ulisses cibernètic: una revista electrònica acadèmica

La revista en xarxa *Ulisses Cibernètic: coneixement i integració*[1] forma part del projecte Observatori EuroMed de Diàleg Intercultural i Drets Humans.[2] Aquest observatori es va crear l'any 2002 com a resultat d'un acord entre la Generalitat de Catalunya (Departament de Presidència, Secretaria de Relacions Exteriors) i el GIEM (Grup de Recerca del Gènere, la Interculturalitat i els Estudis Culturals Mediterranis) de la Universitat Rovira i Virgili[3] La seva finalitat és el coneixement i l'anàlisi de les societats mediterrànies incidint en les transformacions, les interdependències i les línies culturals comunes a tota l'àrea, amb vocació de contribuir a la pau mitjançant el coneixement mutu i la formació. Té el propòsit de posar a l'abast d'un públic ampli els instruments d'anàlisi i de reflexió sobre el diàleg intercultural entre el nord i el sud de la Mediterrània com a element clau per a la defensa dels drets humans en els països de la regió.

Les activitats de l'Observatori són l'elaboració d'informes referents als drets humans i a la interculturalitat, la publicació de recerques dels seus membres o dels nodes corresponents que es puguin crear a altres punts mediterranis. En l'aspecte docent, té l'objectiu d'impartir cursos de doctorat, postgraus, *màsters* i cursos monogràfics *on-line*, adreçats a estudiants universitaris de segon i tercer cicle i membres d'ONG, utilitzant els avantatges de la nova societat del coneixement i la informació en benefici de les persones dels països riberencs, a fi de fer d'Internet un instrument de treball que possibiliti el coneixement i l'apropament de la gent i els pobles, aprofitant la seva capacitat de difusió.

Ulisses cibernètic: coneixement i integració és l'eina de publicació d'articles de professors i estudiants, de divulgació de materials d'estudi i debat per als cursos de l'Observatori. Els articles s'hi publiquen en una de les llengües de treball de l'Observatori: anglès, castellà, català, francès i italià, en la pàgina que anomenem versió original. La versió anglesa conté l'*abstract* dels articles en aquesta llengua.

La seva línia editorial, definida per les finalitats de l'Observatori, es basa en el foment del coneixement crític de la societat civil, a promoure la reflexió sobre el diàleg entre cultures i la defensa dels drets humans en el marc del Mediterrani en un àmbit pluridisciplinar i plurinacional. S'ha creat directament com una revista electrònica, no té un antecedent publicat en el suport tradicional de paper, cosa que ha permès una major llibertat a l'hora de dissenyar els seus continguts, basant-se en la interactivitat, ja que, en trencar els rols tradicionals de l'emissor actiu i els receptors passius, els seus continguts esdevenen en canvi permanent, subjectes a la crítica dels lectors i a la revisió dels mateixos autors, si el progrés de la recerca pròpia els aconsella fer-ho, convertint-se en un espai d'intercanvi dinàmic allunyat de la concepció tancada dels articles que ha estat obligada per les publicacions tradicionals.

El Mediterrani: cooperació i conflicte

El marc geogràfic de referència és el Mediterrani, que constitueix la frontera sud d'Europa. Les polítiques europees adreçades a assolir l'estabilitat mediterrània es remunten a la cimera que es va fer a París l'any 1972, en la qual es va adoptar l'anomenada Política Global Mediterrània, que va facilitar l'establiment de contactes amb tots els denominats països tercers mediterranis, a excepció de Líbia i Albània, i es

Qalqilya. Foto: Mushir Abdelrahman.

va arribar a acords de cooperació tècnica i financera i concessions comercials. Aquesta política va tenir una vigència de vint anys, fins al 1992, que es va canviar per la Política Mediterrània Renovada, que va superar el model de relacions bilaterals i va preveure la millora de les condicions d'accés al mercat comunitari, va incrementar els ajuts financers i va establir noves modalitats de cooperació, així com, per primera vegada es feia referència al respecte als drets humans i als valors democràtics. El seu punt àlgid va ser la Conferència Euromediterrània que es va celebrar a Barcelona l'any 1998, en la qual es va aprovar la *Declaració de Barcelona*, on ja es va manifestar la necessitat de promoure un desenvolupament sostenible i equilibrat.

Però aquest procés s'ha trobat amb nombroses dificultats per prosperar, producte de la complexa realitat de la Mediterrània. A la visió ideal del Mediterrani com un espai únic, al qual no li cal cohesió ideològica perquè els seus límits són els de la cultura, es contraposa la realitat d'un espai fragmentat. La divisió més visible s'estableix entre un nord receptor de mà d'obra i un sud emissor de les persones que aspiren a cobrir la demanda. El paradigma d'un nord ric i un sud empobrit encobreix la realitat d'un procés de transvasament de població agrària cap al sector industrial i de serveis que s'estén no tan sols al nord africà sinó que arriba a regions subsaharianes, un cop que el camp europeu ha esgotat la seva capacitat de proporcionar excedents de població.

La realitat actual de l'àrea mediterrània és complexa. Ni les societat de cada país són homogènies, ni el nord és un tot igual, ni el sud és un espai indiferenciat. Ans al contrari, a Europa hi conviuen els països benestants de la Unió Europea amb els països sorgits de la divisió d'allò que va ser Iugoslàvia, que estan enfeinats en la seva reconstrucció (en una precària pau vigilada) i l'extrema pobresa d'Albània. Al sud, Egipte és l'eix que estableix la divisió entre el Maxreq (l'orient àrab) i el Magrib (l'occident). Un Magrib que, malgrat la seva cohesió històrica, cultural i religiosa que li donen una unitat és incapaç de fer que l'UMA (Unió del Magrib Àrab) tingui una realitat efectiva més enllà de la formalitat de l'acta fundacional i les reunions periòdiques, a causa de les profundes rivalitats i diferències polítiques que mantenen els països que la formen.

Bona part dels conflictes mediterranis actuals tenen el seu origen en el procés històric, encara no tancat, d'articulació d'uns territoris que van formar part de l'imperi otomà fins la seva desintegració, i aleshores es van veure sotmesos a la voracitat colonialista de les potències occidentals[4] que van voler ocupar el buit que deixava. Així mateix, Turquia, l'estat que va prendre el relleu de l'imperi en descomposició, veu negada la seva europeïtat i es debat entre la laicitat de l'elit i els sentiments islàmics de bona part de la població.

Però on el conflicte ha assolit les cotes més altes de violència ha estat a les terres que tanquen a llevant el Mediterrani. Porta d'entrada a les principals reserves de petroli del món, la creació de l'Estat d'Israel va representar l'exacerbació de les tensions en aquella zona, que des d'aleshores ha viscut una tensió militar constant.

Palestina a *Ulisses Cibernètic*

Entre els problemes que atrauen l'atenció dels autors a l'*Ulisses Cibernètic* la qüestió palestina ocupa un lloc destacat. Les persones que hi col·laboren aporten les seves reflexions sobre els diversos i múltiples aspectes del conflicte, sense la pressió de l'instant immediat que requereix la notícia periodística d'actualitat.

A la secció anomenada «Veus del Món» es recullen documents publicats en altres pàgines d'Internet que fan referència a temes mediterranis. S'hi han incorporat quatre documents que fan referència al conflicte entre Israel i Palestina. Dos són del Banc Mundial i analitzen la crisi i l'impacte econòmic que té per Palestina l'Intifada: *Twenty-seven Months-Intifada, cosures and Palestinian Economic Crisis* i *World Bank report on impact of Intifada.* Els altres dos es deuen a la Federació Internacional de Lligues de Drets de l'Home (FIDH), són *Les prisonniers palestiniens en israël* i *Rapport. Opération «Mur de protection» Naplouse. Mission d'enquête conjointe Médecins du Monde-FIDH. Cisjordanie- 28 au 5 mai 2002.*

El dossier monogràfic que obre la revista està dedicat, en aquest primer número, a l'aigua, la carestia de la qual, per a usos de boca i agrícoles, és una preocupació comuna a totes les societat mediterrànies. Ferran Izquierdo, que és professor de Relacions Internacionals a la Universitat Autònoma de Barcelona, aborda la importància estratègica que adquireix el control dels recursos hídrics en el conflicte palestinoisraelià en un article que hi publica que es titula *Agricultura y carestia de agua en Israel y los Territorios Ocupados Palestinos*, basat en la seva tesi doctoral *Guerra y agua: objetivos y actitudes de los actores en el conflicto por Palestina.*[5] Posa de manifest com a Palestina aquesta gran preocupació per la seva administració té una dimensió estratègica. Si es té present la gran demanda que genera l'agricultura, fa que a les zones àrides adquireixi una importància que va més enllà dels plantejaments purament econòmics. En el cas d'Israel i els territoris ocupats palestins, l'agricultura i la distribució de l'aigua a aquesta regió no

respon a una lògica econòmica sinó política. La carència extrema obliga a redefinir quin paper ha de jugar l'agricultura de regadiu en les economies israeliana i palestina. La colonització dels territoris palestins per Israel, la política de repressió i desestructuració econòmica a què està sotmesa la societat palestina, les relaciones de dependència de l'economia palestina envers la israeliana han portat l'agricultura palestina a una greu situació de subdesenvolupament. L'autor conclou que el futur econòmic de la societat palestina només és possible amb la fi de l'ocupació i el retorn de la llibertat al poble palestí perquè pugui emprendre noves polítiques que permetin el seu desenvolupament, incloent el sector agrari, el que implicarà una redistribució dels recursos hídrics cap a un major consum palestí, ja que les actuals restriccions serveixen per protegir el desenvolupament econòmic i el benestar de la població israeliana i dels colons jueus en els territoris ocupats, un fet que és evident en el sector agrícola però, així que s'agreugi la carestia, s'ha de posar en evidència la demanda urbana i la industrial.

El professor de la Universitat de Lovaina Bichara Khader, membre del Grup de Savis per al Diàleg Cultural de la Presidència de la Comissió Europea, ofereix la seva visió del desenvolupament històric del conflicte a l'article titulat: *Los Palestinos: un pueblo martirizado por la Historia*: Aquest article, que l'autor ha escrit originalment en castellà, es publica a la secció que s'anomena «Ciutadania europea i mediterrània». L'autor es remunta a la fi del mandat britànic sobre Palestina que és quan es va posar en peu un procés de transformació d'aquest espai en un territori ocupat per jueus, la culminació del qual va ser la creació de l'Estat d'Israel el 15 de maig de 1948, per una resolució de les Nacions Unides del 27 de novembre de 1947. Destaca el llarg període en el qual els israelians es van beneficiar de la complaença internacional, malgrat que, en els darrers vint anys i principalment a Europa, s'ha anat canviat aquesta visió, en part com a conseqüència de la resistència del poble palestí. Es lamenta que sovint s'intenta comprendre una qüestió tan sensible descrivint tan sols la gènesi del conflicte, el discurs polític o l'actuació dels actors, ignorant la seva dimensió sociològica, l'aproximació a com afecta a les persones. Del conflicte palestinoisraelià sovint no es comprèn la tragèdia humana: *«Palestina es más un "problema" que un "pueblo" parecido a otros pueblos del mundo, con sus sueños y aspiraciones, miedos y frustraciones, cohesiones y fracturas»*.

El mateix autor publica un altre article, en aquest cas en francès, titulat *Nakba, Naksa, Nahda: mémoire et histoire de la Palestine. 1903-2003* que s'ha publicat en la secció «Diversitat». *Nakba* és la gran catàstrofe que es va abatre sobre Palestina amb la creació de l'Estat d'Israel. *Naksa* és la catàstrofe, encara més gran, que va ser la guerra dels sis dies de 1967, i *Nahda* és el «no-res», la invisibilitat i l'anonimat del combatent insurgent però que, alhora, ofereix la branca d'olivera al seu opressor. L'article té tres parts, suggerides pel títol. La primera exposa els intents i els projectes dels dirigents sionistes, abans i després de la creació de l'Estat d'Israel, de sepultar la memòria palestina i de presentar el sionisme com un messianisme benvolent. La segona part es basa en treballs dels politòlegs i historiadors israelians i palestins que, després de trenta anys, treballen en una altra escriptura de la història, contribuint magistralment a desterrar de la memòria palestina la història oficial dels vencedors. A la tercera part destaca la importància que té per als palestins reviure la seva memòria, sense deixar-se enxampar per ella, els proposa de superar els dolors del passat per fer un futur compartit.

La visió que s'ofereix a *Ulisses Cibernètic: coneixement i integració* de Palestina no és completa ni dóna les respostes que puguin solucionar l'enfrontament. Pretén aprofundir en alguns aspectes dels molts que formen la confrontació que sustenta el conflicte, per proposar avançar per camins de pau i diàleg basats en el coneixement i el respecte mutu.

Lluís Balart Boïgues
Cap de redacció d'*Ulisses Cibernètic*

Notes

1. L'adreça de la pàgina web és <http://www.humanrights-observatory.net/revista/portada.html>
2. Vegeu <http://www.humanrights-observatory.net>
3. Per a més informació es pot consultar la següent pàgina web: <http://www.urv.es/centres/Grups/grg/presentacio.htm>
4. Vegeu Segura i Mas, Antoni: *El món àrab actual*, Eumo Editorial/Universitat de Girona, Vic, 1997, pàg. 20.
5. La tesi es pot trobar íntegra a: <http://www.tdx.cesca.es/TDCat-0221103-210631/#documents>

David Tormo Benavent

ELS ESPAIS DE LA BATALLA DE L'EBRE: PATRIMONI HISTÒRIC

En els darrers anys, arran de la declaració de la ciutat de Tarragona com a patrimoni de la humanitat i d'esdeveniments com la celebració de l'any Gaudí, els mitjans de comunicació i el gran públic s'ha familiaritzat amb el terme patrimoni històric, amb el seu significat i la seva importància. Tot i això, quan hom sent aquest terme el relaciona amb l'arquitectura, l'art i, fins i tot, amb documents procedents d'un passat llunyà. Altres elements del nostre patrimoni resten allunyats d'aquesta visió general i, en no poques ocasions, corren el risc de desaparèixer davant la tranquil·la mirada de la societat, de l'administració i dels tècnics que els haurien de defensar.

Aquest és el perill que, durant més de seixanta anys, ha planat sobre una part del patrimoni del nostre país i, en aquest cas, de les Terres de l'Ebre. Ens referim als espais històrics de la batalla de l'Ebre, escampats al llarg de prop de 800 km^2 del nostre territori.

En els darrers anys, però, les circumstàncies han canviat i, des del mateix territori, ha sorgit un interès per aquests elements patrimonials. Fruit d'aquest interès i de diferents iniciatives, públiques i privades, l'abril de 2001 es formava el Consorci Memorial dels Espais de la Batalla de l'Ebre (COMEBE), amb un objectiu clar: transformar aquells espais en un conjunt museístic, per tal de dinamitzar culturalment i econòmica els territoris que van patir aquella batalla i, més concretament, la comarca de la Terra Alta.

Com en la majoria de casos, es tracta, doncs, d'un objectiu cultural amb una finalitat econòmica, legitimada, però, pel fet que aquella batalla va arruïnar tota una comarca, que encara avui paga els seus efectes, i que ara pot proporcionar tota aquella riquesa que va destruir entre el juliol i novembre de 1938.

El COMEBE és un consorci format per ens públics i integrat, avui per avui, per la Generalitat de Catalunya, el Consell Comarcal de la Terra Alta i els ajuntaments de Batea, Caseres, Corbera d'Ebre, la Fatarella, el Pinell de Brai i Vilalba dels Arcs.

Restes visibles d'una de les trinxeres existents a la Serra de la Fatarella.

Diem avui per avui, perquè la seva voluntat és la de créixer, un cop consolidat el nucli inicial, fins a incloure totes les poblacions afectades per la batalla a una i altra riba del riu.

Els seus objectius, com ja hem indicat, són la creació d'un conjunt museístic al territori mitjançant dues grans línies paral·leles d'actuació: la creació de centres d'interpretació, seguint el model tradicional dels museus, i la recuperació i preservació dels espais naturals on es va viure i lluitar durant aquells quatre mesos, assimilant-los com a espais històrics i dotant-los de la personalitat necessària per tal que esdevinguin part del patrimoni històric del nostre país.

Aquesta darrera voluntat no és cap pirueta intel·lectual, no es tracta de forçar cap situació, ni de crear cap artificialitat cultural per aconseguir-ho; ans al contrari, només cal seguir les línies marcades per la legislació vigent i per algunes disciplines científiques actuals.

La legislació catalana, a través de la Llei del patrimoni cultural català (Llei 9/1993, de 30 de setembre de 1993 – DOGC 1807 d'11 d'octubre de 1993), permet una lectura molt oberta de tot el que pot ser considerat patrimoni cultural. Això seria suficient per sol·licitar la inclusió dels espais històrics de la batalla de l'Ebre dins de l'inventari del patrimoni cultural de la Generalitat, de fet, el març de 2001 la Comissió de Política Cultural del Parlament va emetre dues resolucions encaminades a declarar Béns Culturals d'Interès Nacional algunes zones afectades per la batalla de l'Ebre.

Aquesta voluntat política està directament relacionada amb el paper que va jugar aquell esdeveniment bèl·lic, el més dur i sagnant de la Guerra Civil, en la història recent de Catalunya. Val a dir que sobre el tema hi ha una extensa bibliografia i que la importància de la batalla per a Catalunya i per a la República ha estat reconeguda per nombrosos historiadors de renom.

D'aquesta manera es comptaria amb el suport d'una part de la historiografia per garantir el reconeixement de bé patrimonial per a aquests espais. Això, però, limita el paper que poden jugar aquests espais dins del món cultural i pot condicionar la percepció que el gran públic en pugui tenir.

Tot i que el nostre país no compta amb exemples d'aquest tipus, a la resta d'Europa i a Amèrica del Nord hi ha una llarga tradició de recuperació i preservació del que s'anomena «camps de batalla». L'òptica d'aquesta recuperació, però, està, en la majoria dels casos, vinculada a sentiments militaristes i patriòtics, amb la voluntat de crear, a través de la guerra, imatges d'heroisme i enaltir valors com el patriotisme, l'orgull, el valor i la mort com a sacrifici per la pàtria.

Aquest és un perill que cal defugir. El projecte del COMEBE cerca tot el contrari. Sense deixar de ser un homenatge a tots aquells que van lluitar i morir en defensa d'uns ideals, vol servir d'exemple per a mostrar els horrors de la guerra en un marc real, on encara avui es poden observar les seves petjades.

En aquest sentit, lluny del militarisme, l'argument científic més vàlid es recull de les teories pedagògiques que defensen una educació per la pau i la transmissió de valors com la tolerància, el civisme i la convivència entre els pobles i les idees. Cal educar a les futures generacions en aquests valors per tal que el coneixement, la cultura i el civisme guanyin terreny a la violència i a la guerra.

Per fer-ho, res millor que mostrar els horrors de la guerra, contraposats a les visions heroiques tradicionals. No falten, en l'actualitat, exemples punyents per fer-ho, però es corre el risc de veure aquestes guerres com llunyanes en l'espai i, a ulls de molts, pròpies de països poc desenvolupats que poc tenen a veure amb el nostre món i la nostra societat.

A través dels espais de la batalla de l'Ebre s'obre la possibilitat d'obtenir un recurs pedagògic més proper. Tot i que ja han passat més de seixanta anys, aquells esdeveniments bèl·lics van estar protagonitzats pels nostres avis i escenificats als nostres pobles i ciutats, proporcionant una sensació de proximitat molt més viva que es pot multiplicar si es trasllada els alumnes als espais on es van viure els esdeveniments que recullen els llibres de text.

Aquest és l'argument que dóna suport a tot el projecte museístic del COMEBE i del qual sorgeix la voluntat d'aconseguir el reconeixement dels espais de la batalla de l'Ebre com a patrimoni històric del nostre país, no com un recurs militarista i patriòtic sinó com una eina pedagògica per educar en els valors de la pau.

Metodologia de treball i actuacions

A l'hora de plantejar els treballs de recuperació dels espais històrics, seguint les pautes marcades a d'altres països, apareix un problema sorgit del concepte «camp de batalla» o «*battlefield*», utilitzat a la resta d'Europa i als Estats Units. Aquest concepte està relacionat amb una forma de fer la guerra que va desaparèixer després de la Primera Guerra Mundial; és a dir, fa referència a aquells espais concrets on es va produir una batalla. Amb l'aparició de la guerra moderna i els grans fronts, aquesta concepció presenta greus problemes, ja que els nous camps de batalla afecten a grans extensions de terreny. Aquest és el cas de l'Ebre, amb un front d'uns 800 km^2 que, de nord a sud, va des de Mequinença fins a Amposta, seguint el curs del riu, i amb una durada de prop de quatre mesos i les conseqüents variacions de la línia del front.

Per aquest motiu es va optar per parlar en termes d'espais històrics dins de la batalla, és a dir, petits espais delimitats que, per haver conservat vestigis o restes d'aquells esdeveniments, formen part del conjunt del camp de batalla. Cadascun d'aquests espais per separat té un valor intrínsec i la suma de tots ells ens permet dibuixar tot el conjunt del camp de batalla i la seva evolució al llarg del temps.

Partint d'aquesta base, el primer pas és la confecció d'un inventari on constin tots aquests espais històrics, així com la creació d'unes tipologies bàsiques per a la seva catalogació. Aquesta tasca es va endegar el mes de maig de 2001, es va establir com una de les prioritats del COMEBE, la qual estarà finalitzada a partir de l'estiu de 2003.

El sistema utilitzat és el treball de camp, la recerca sobre el terreny d'aquells espais on encara hi ha vestigis de la batalla. Un treball de camp que parteix de dues vies d'informació. D'una banda, la bibliografia publicada, que permet situar les àrees de

Vista de les restes de la fortificació de la línia del l'Argars, coneguda com Fort del Sorio, al terme municipal de Caseres.

Restes de la fortificació coneguda com les Trinxeres del Polit, al terme municipal de Vilalba dels Arcs.

major activitat bèl·lica, seguint les línies de les diferents ofensives i contraofensives. Aquesta informació és molt genèrica, i només és vàlida per a espais molt concrets, aquelles cotes o punts molt disputats o claus en el desenvolupament de les diferents operacions militars; i, a més, no garanteix que els indrets descrits encara conservin restes o vestigis de la batalla.

La segona línia de recerca es fonamenta en la tradició oral i els informadors locals. És la gent que viu i treballa en el territori la que té el major coneixement sobre l'existència de restes i la localització dels espais. Aquesta informació s'ha recollit a través dels ajuntaments, que han facilitat els contactes amb pagesos, caçadors i altres persones que per la seva feina o per les seves aficions, coneixen el territori.

Un cop localitzat l'espai, es procedeix a la seva catalogació i registre. Per a la catalogació s'han establert tres categories genèriques que permeten una primera classificació dels espais segons el seu origen:

• Fortificacions: en aquesta categoria s'inclouen tots aquells espais que presenten vestigis de les construccions o modificacions del territori realitzades durant els mesos de la batalla: trinxeres, forts, refugis, punts d'artilleria, llocs de comandament, zones sanitàries, etc.

• Monuments: en aquesta categoria es registren tots els espais on consten inscripcions, monòlits, esteles funeràries, o altres registres gràfics realitzats durant la batalla o després d'aquesta pels combatents o per les diferents administracions.

• Paisatges: en aquesta categoria s'inclouen tots aquells espais que, tot i tenir un paper destacat durant la batalla, no n'han conservat vestigis ni restes.

Un cop establerta la categoria de l'espai es procedeix al seu registre, amb la seva localització a través del sistema GPS, per tal de situar-lo sobre mapa, amb l'enregistrament fotogràfic dels elements més significatius i la inspecció visual de tot l'espai. Aquest últim pas ens proporciona la informació necessària sobre dos aspectes bàsics: l'estat de conservació i l'accessibilitat.

El primer servirà per establir una primera jerarquia a l'hora de prioritzar les intervencions de recuperació i el grau en què s'han de dur a terme, que variarà en funció de l'ús que es disposi per cadascun dels espais. Aquest ús estarà condicionat, en la majoria dels casos, per l'accessibilitat de l'espai.

Considerant que un dels objectius de la recuperació i preservació dels espais és el seu condicionament per ser visitats, cal tenir molt en compte la qualitat dels accessos o la seva inexistència. És a dir, la proximitat de camins, carreteres o pistes forestals, quin tipus de vehicles hi poden accedir sense dificultats i quina és la distància fins als nuclis urbans o les carreteres principals del territori. En cas de no disposar d'accés per a vehicles, cal apuntar l'existència de senders o no, ja que paral·lelament a les visites més convencionals, es crearà una xarxa d'itineraris per fer a peu.

En relació a l'estat de conservació i l'accés, es dissenyaran els tipus d'actuacions que es realitzaran en cada cas. Aquestes intervencions podran anar des de la neteja de l'espai, amb l'extracció dels sediments dipositats sobre trinxeres i refugis i l'eliminació de la massa forestal que amenaci, per la seva situació, la conservació dels espais; fins a la total reconstrucció i ambientació de l'espai, cercant una aproximació, històricament fiable, a l'aspecte que tenia el 1938.

Les primeres intervencions estaran destinades a aquells espais menys accessibles o que restin fora dels itineraris de visita previstos, mentre que les darreres restaran circumscrites als espais triats per a la seva visita.

Els itineraris de visita es faran seguint l'evolució cronològica de la batalla, tot i que donat l'elevat nombre d'espais inventariats, que possiblement superarà el centenar, només se n'inclouran un nombre reduït, que no superarà en cap cas la trentena d'espais.

L'inici d'aquestes intervencions està programat per a la tardor de l'any 2003, i s'allargaran, probablement, durant cinc anys. Aquesta dilatació de les intervencions està condicionada per dos elements: d'una banda la capacitat de finançament de les activitats, i de l'altra la resposta per part del públic visitant davant aquest tipus de recursos. D'aquesta resposta dependrà l'ampliació del nombre d'espais condicionats per a la seva visita, així com la possible modificació d'alguns dels itineraris previstos. Aquestes precaucions responen al fet que aquesta mena d'experiència és pionera al nostre país,

Restes dels refugis excavats sobre el terreny pels soldats republicans a la cota 451, al terme municipal de Corbera d'Ebre.

i són pocs els exemples externs en els quals poder fixar-se, de manera que s'ha convingut de plantejar un projecte obert i flexible per evitar posteriors problemes.

Projectes paral·lels

A banda d'aquesta finalitat museística, amb la seva vessant turística i pedagògica, l'inventari dels espais ens permetrà assolir altres objectius.

En primer lloc serà possible dotar-los de protecció patrimonial a través de la seva declaració com a Béns Culturals d'Interès Local (BCIL). Aquesta és una de les possibilitats que ofereix la Llei del patrimoni cultural català, deixant la iniciativa de la declaració en mans dels ajuntaments, prèvia inspecció i certificació dels tècnics en patrimoni cultural.

Les tasques d'inventari tenen prevista la seva finalització al llarg de la primavera de l'any 2003, de manera que un cop acabades, s'endegaran els tràmits pertinents per aquesta declaració patrimonial.

Aquesta iniciativa, però, planteja un seriós problema local: la majoria dels espais estan ubicats en terrenys de titularitat privada i enmig de zones de conreu. Si tenim en compte que la Terra Alta és una comarca eminentment agrària, s'entén ràpidament la naturalesa del problema, ja que la declaració de béns patrimonials d'aquests espais limitarà les accions dels propietaris sobre els seus terrenys.

Un cop desestimades les possibilitats que ofereixen mecanismes com les expropiacions, per impopulars i per ser tècnicament complexos i molt lents, es va optar per cercar la màxima precisió a l'hora de delimitar els espais històrics, utilitzant per a fer-ho el sistema de localització de GPS. D'aquesta manera es protegirà l'imprescindible, procurant evitar molèsties i aixecar susceptibilitats entre els propietaris.

Aquesta mesura pot funcionar, tenint en compte que els espais històrics estan ubicats a l'interior de zones boscoses i, generalment, al capdamunt de les nombroses cotes que dibuixen la geografia de la zona. Avui per avui, el boscos no són un recurs indispensable per a l'economia agrària, i la seva explotació (fusta i fruits del bosc) està pràcticament abandonada. És per això, que no s'esperen resistències per part de la població local davant d'aquesta iniciativa que, d'altra banda, permetrà preservar aquests espais naturals d'altres intervencions més agressives amb l'entorn natural.

A més, tota la informació i la documentació generades per aquesta declaració, també serà tramesa a la Direcció General del Patrimoni Cultural de la Generalitat, per tal d'accelerar la tramitació dels expedients iniciats amb les resolucions del Parlament de Catalunya del març de 2001, amb la voluntat d'obtenir la declaració de Béns Culturals d'Interès Nacional, la màxima categoria de protecció que ofereix la legislació catalana, per als espais històrics de la batalla de l'Ebre.

En segon lloc, el coneixement i la localització de tots aquests espais, permetrà desenvolupar un programa d'intervencions arqueològiques sobre els més importants i significatius. S'obrirà així una nova línia de recerca sobre la batalla de l'Ebre que ens pot ajudar a conèixer aspectes que, fins ara, han estat impossibles de copsar. Ens referim, bàsicament, a les formes de vida quotidiana que la tropa desenvolupava a les trinxeres o a les zones de reraguarda, i a l'estructura i funcionament d'alguns serveis com els hospitals de campanya, els centres de transmissions o els punts de comandament.

El COMEBE pretén, amb totes les intervencions i actuacions relacionades amb els espais històrics de la batalla de l'Ebre, crear un conjunt museístic de qualitat que serveixi d'homenatge a la memòria d'aquells que hi van lluitar, i d'exemple a les noves generacions per evitar que es torni a repetir. A més, aquesta iniciativa es pot convertir en una experiència pionera al nostre país pel que fa a la recuperació i protecció dels espais històrics relacionats amb la Guerra Civil que encara resten abandonats per tota la nostra geografia.

David Tormo Benavent
Historiador i director de projectes del COMEBE

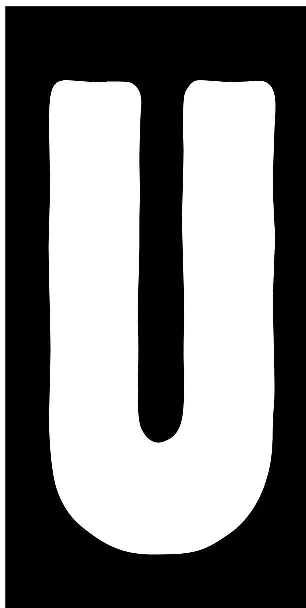

Vista de l'entrada d'una de les coves excavades sobre el terreny per les forces republicanes a l'indret conegut com Fort del Collet, al terme municipal de Batea.

Restes de les trinxeres excavades a la partida dels Ballesters, al terme municipal de Vilalba dels Arcs

Nei Torrell Camps

NA VISIÓ DE L'OFERTA CULTURAL TARRAGONINA

La temporada 2004-2005 l'associació cultural Anima't commemorarà deu anys d'existència. L'associació va néixer amb l'objectiu d'assolir algunes fites que aleshores ens semblaven indispensables i una mica utòpiques –també cal dir-ho– per a la ciutat de Tarragona. Cercàvem transformar l'oferta cultural d'aquesta ciutat, tradicionalment adormida i insípida, culturalment parlant. Volíem –i volem– una Tarragona del temps que li toca viure i que ens toca viure com a ciutat oberta al Mediterrani, dins d'Europa i a cent quilòmetres de Barcelona, universitària, capital de província, etc. Ni més ni menys que posar la ciutat al mapa cultural del sud d'Europa. És a dir, posar en joc els elements que fan del Camp de Tarragona un lloc envejable per viure-hi i dotar-lo d'una oferta cultural adequada, dins de l'escena que a nosaltres ens interessa: la de base i emergent i independent.

Vam començar en un temps, prou proper encara, en què no hi havia cap sala de concerts on es pogués veure i sentir habitualment música en viu. Ara n'hi ha cinc!, i hi programem de forma estable tot tipus de música i de músics (Sala Golfus, Sala Zero, Groove Bar, La Vaqueria i El Cau). Tarragona és dins dels circuits més importants (Artistas en Ruta, ACIC, Circuit Català de Sales, Circuit Ressons Jazz, Hipersons, Mestival, etc.) i molts artistes volen presentar els seus treballs a Tarragona, assumint els riscos econòmics que això comporta.

Tampoc no hi havia teatres de petit format i els cinemes comercials iniciaven la llarga agonia que els ha conduït a les àrees comercials, els nous centres de consum cultural del segle XXI. Tanmateix, en aquests moments el Camp de Tarragona potser deu tenir la millor oferta de cinema de la història, i no només per la qualitat, quantitat i diversitat, sinó perquè el públic del Camp pot seguir l'actualitat mundial –i, tal com indica la paraula, ens referim a tot el món, i no només a la de l'altre costat de l'Atlàntic– com no passa amb cap altre sector cultural. I no tan sols això, la ciutat té dos festivals cinematogràfics (REC i Incurt, als quals se sumen els de la Selva del Camp, Cambrils i Reus) i hi ha bars que en la seva oferta inclouen el cinema d'autor i el clàssic.

Pel que fa a les arts escèniques enguany la Sala Trono engegarà la segona temporada. La Sala Trono gestionada pel Col·lectiu de Teatre Necessari Trono Villegas és el primer teatre de petit format –unes cinquanta cadires– que ha obert les portes amb una programació estable. Un fet totalment nou dins de l'oferta cultural del Camp i que ve a demostrar que el teatre és viu. Segurament és l'esdeveniment més important en la història del teatre tarragoní dels darrers anys juntament amb la tenacitat del Grup de Teatre Atenea.

Les infraestructures teatrals han millorat arreu del país, però potser la creació teatral s'ha esmorteït una mica. Hi ha teatre públic, treballadors de teatre públic i, sembla, que poca cosa més. La Sala Trono aposta per una escena soterrada que sembla que no existeix i que com sempre amaga l'esperit renovador de la creació teatral i artística en general. Però no només això, la sala ha aconseguit autofinançar una programació d'alt risc.

Després d'aquesta petita panoràmica a vol d'ocell, descobrim que bona part d'allò que imaginàvem s'ha fet realitat i n'hem d'estar satisfets i orgullosos. A hores d'ara, poques ciutats de dimensions similars a l'Estat i fins i tot més grans, tenen una oferta cultural, dins del segment de l'escena que ens ocupa, comparable. Només cal llegir les agendes dels diaris estatals per comprovar-ho. L'oferta cultural a la qual ens referim és la que té dos adjectius: internacional (sense perdre els referents territorials) i contemporània (sense perdre els referents temporals).

Durant aquests anys, quantitativament parlant, l'exhibició ha crescut moltíssim. Una persona aficionada al cinema pot triar entre més de quaranta sales de projecció al Camp de Tarragona, impressionant! És fàcil

triar cada setmana entre una obra de teatre o quatre concerts. Aquesta oferta aclaparadora fa que cada dia el públic tingui més feina a destriar el que li interessa de l'oferta existent i que els programadors hagin de ser més imaginatius. Resumint, la situació és saludable.

Per altra banda, hem passat d'una oferta capitalitzada per les administracions públiques, que van arramblar amb els ajuntaments democràtics la iniciativa privada, a una tendència on la iniciativa és privada amb participació de les administracions públiques. Aquest fenomen, sense cap mena de dubte, resoldrà, almenys en part, la inflació generada per les administracions públiques dins de la cultura. Estem en aquest camí, ja que l'administració no pot cobrir totes les necessitats de la societat i, massa sovint, oblida el principi de subsidiarietat. A més, les administracions públiques tenen poca capacitat de maniobra i d'adaptació a la realitat cultural del moment i els recursos econòmics de què disposa són limitats i, en la majoria de casos, ja estan compromesos, etc.

Tanmateix, el que no ha millorat gaire són algunes infraestructures, tant públiques com privades. Només cal repassar les condicions tècniques de cada sala. A la qual cosa cal afegir la desaparició d'equipaments culturals del centre de la ciutat. El panorama fa por. I no volem ser alarmistes, sinó realistes. Els centres de les ciutats i els pobles s'estan desertitzant, i sobretot de nit, culturalment parlant. Les infraestructures culturals, la major part de les que donaven vida a les ciutats, marxen cap a espais de la perifèria urbana on s'arriba amb cotxe i no passejant. Una tendència que no s'ha de menysprear. En aquest punt cal fer front a un dels grans reptes que té Tarragona: tenir equipaments a l'alçada de les seves necessitats. Tarragona ha de tenir un cinema en condicions al centre, on es puguin projectar pel·lícules, de la mateixa manera que té un teatre. Com també necessita unes sales de concerts per a música amb millors prestacions tècniques, i segurament, també li cal un espai de referència cultural on es pugui trobar públic, informació i agents.

I per acabar, cal fer front a una altra deficiència del nostre territori, la formació. Cal millorar la formació perquè és una peça fonamental per a la creació de públics i creadors. Un territori no pot ser només consumidor de cultura també cal que tingui la capacitat de produir-la. I la creació, les infraestructures, el públic, l'oferta, la formació, etc., no s'entenen en aquest començament de segle i mirant cap a l'horitzó dels propers deu anys sense la internacionalitat i la contemporaneïtat.

biblioteca

Piqué Padró, Jordi, i M. Elena Virgili Bertran. *Tarragona, 1950-2000: itinerari visual.* Ajuntament de Tarragona i Cossetània Edicions.

(Transcripció de la presentació del llibre realitzada a l'Ajuntament de Tarragona per Joan Boadas l'11 d'abril de 2003.)

La fotografia

– Escassament 160 anys d'antiguitat

– Desig de la humanitat de capturar i fixar les imatges

– La captura de les imatges ja era possible gràcies a l'existència de la **càmera obscura**.

– El seu ús es coneixia com a mínim des del segle IV a. C., quan Aristòtil va descriure l'observació d'un eclipsi de sol gràcies a aquest artefacte

– Posteriorment la millora de les càmeres obscures i la incorporació de lents i miralls va fer que el seu ús es generalitzés entre astrònoms i homes de ciència, així com entre els artistes, especialment a partir del Renaixement: Leonardo da Vinci, Canaletto, Velázquez, etc. varen utilitzar aquests ginys per executar les seves obres d'art. (David Hockney: *El conocimiento secreto)*

– La càmera obscura va servir també per facilitar la producció d'una gran quantitat d'imatges, les anomenades **vistes òptiques**, que entre d'altres funcions eren destinades a l'observació pública en fires i mercats mitjançant les **caixes d'òptica** i **mons nous** o **mondos nuovos**. (D'aquí l'expressió de veure el món per un forat). També moltes de les il·lustracions dels famosos llibres de viatges pintorescos dels s. XVIII i XIX.

– Però la càmera obscura permet **copiar** manualment la naturalesa, i allò que realment es perseguia era poder prescindir de la mà, és a dir, que la naturalesa es reproduís, es copiés ella mateixa.

– Aquest era l'objectiu de Nicéphore Niepce, de professió gravador, el qual es volia estalviar el procés de la litografia, és a dir, de dibuixar sobre la pedra. Per això va experimentar amb el **betum de Judea**, que és una substància fotosensible, i que estenia sobre plaques de vidre i de metall i col·locava a l'interior de la càmera obscura.

– De les imatges que n'obtenia, i que requerien un temps d'exposició de moltes hores, en digué **heliografies** (escriure/dibuixar amb el sol).

– A partir de 1826, Niepce i Louis-Jacques Mandé Daguerre entren en contacte. Daguerre, que havia inventat el Diorama, utilitzava molt la càmera obscura per fer els seus decorats i, en conseqüència, també tenia interès a fixar les imatges que projectava la llum.

– Niepce mor el 1833, però Daguerre continua treballant i descobreix que la imatge latent que es formava sobre una planxa de coure amalgamada amb plata, i que pràcticament no era visible quan sortia de la càmera obscura, es podia reforçar, es podia fer més evident si **s'exposava als vapors de mercuri**. Posteriorment aconsegueix **fixar** la imatge submergint les plaques de coure en una solució de sal amb aigua calenta.

– El resultat de tot aquest procés és un **daguerreotip**, que és una **imatge fotogràfica única, no reproduïble**.

– Qui realment va descobrir la còpia fotogràfica va ser l'anglès Henry Fox Talbot. Ell introduïa papers prims, oliosos i impregnats de **nitrat de plata** a l'interior de la càmera obscura. El resultat d'això era una imatge en negatiu que podia positivar directament amb

el sol posant-la sobre un altre paper prèviament emulsionat.

– D'aquest procediment en digué, per consell d'un amic seu, **fotografia**, és a dir, escriure/dibuixar amb la llum.

– A partir d'aquest moment, i durant un període de no més de 30 anys, se succeeixen tot un conjunt de descobriments destinats especialment a buscar la **instantaneïtat** en la captura de la imatge fotogràfica, i que donaran lloc a la introducció de nous suports i procediments. Podríem destacar:

- el paper a l'albúmina (1850-1900)
- el col·lodió (1851-1880)
- l'ambrotip (1854-1860)
- el ferrotip (1856-1920)
- el cianotip (1880-1939)
- el gelatino-bromur, a partir de 1878
- la fotografia digital, a partir de 1981

He volgut fer aquest repàs per tal de deixar constància d'aquesta evolució i per transmetre que quan diem la paraula «fotografia», en realitat, estem dient moltes coses alhora. També per intentar posar en evidència que ens trobem davant d'un patrimoni documental extraordinari, que ha crescut i que creix de manera exponencial en els darrers anys i que des de les diferents institucions públiques cal adoptar els compromisos necessaris que en garanteixin la seva conservació.

Els autors

Abans de parlar del llibre, deixin-me parlar un moment dels seus autors. Com la majoria de coses ben fetes, aquest és el resultat d'un treball en equip. Jordi Piqué i M. Elena Virgili o M. Elena Virgili i Jordi Piqué han fet un treball ingent i rigorós.

De fet no és la primera vegada que un dels dos autors s'enfronta a aquest tipus de treball. El Dr. Jordi Piqué ja havia participat en el llibre que, publicat l'any 1990 amb el nom de *Tarragona: La imatge i el temps*, presentava, mitjançant més de 800 imatges fotogràfiques, un recorregut visual de la ciutat des de l'inici de la història de la fotografia a Tarragona, entorn de 1860, fins al final de la dècada dels anys 50 del segle xx.

Com tots vostès saben, Jordi Piqué és doctor en Història Contemporània i des de 1992 exerceix de director de l'Arxiu Històric de Tarragona, càrrec que, entre altres compatibilitza amb el de president del Cercle d'Estudis Històrics i Socials Guillem Oliver del Camp de Tarragona. D'entre els nou llibres i la cinquantena d'articles que ha publicat m'agradaria destacar, a part dels seus treballs vinculats a la tasca arxivística, la publicació de la seva tesi doctoral amb el nom de *La crisi de la reraguarda: revolució i guerra civil a Tarragona: 1936-1939*.

M. Elena Virgili és llicenciada en Geografia i Història i des de 1988 és la responsable de la Biblioteca Hemeroteca Municipal de Tarragona. A part dels diferents treballs que ha publicat referits al franquisme, la Guerra Civil i a temes vinculats amb el món de la premsa, ha portat a terme una important activitat divulgadora a partir de la realització de diverses exposicions organitzades pel Museu d'Història de Tarragona i també gràcies a la seva col·laboració amb la televisió local sobre temes d'història.

A mi em sembla que, a la vista del resultat del seu treball, es nota que aquest és un llibre elaborat per persones vinculades al món de la gestió de la documentació, sigui original, com el cas dels arxius o sigui impresa, com en el cas de les biblioteques i hemeroteques.

Un llibre rigorós, precís en les datacions i en la documentació, sense regateig d'hores en la selecció de les imatges i amb un textos introductoris, més de 40 pàgines impreses, que contextualitzen els quatre períodes que els autors han establert: 1. Tarragona a la plenitud del règim franquista (1950-1965); 2. De l'inici del procés d'industrialització a la fi de la dictadura (1965-1975); 3. L'inici de la transició democràtica (1975-1979) i, finalment, 4. Els Ajuntaments democràtics (1979-2000).

El llibre: *Tarragona, 1950-2000: itinerari visual*

En primer lloc m'agradaria destacar-ne l'acurat disseny i remarcar el treball fet per l'impressor, atès que no és gens fàcil aconseguir uns resultats d'impressió tan uniformes quan hi ha imatges fotogràfiques de tan diversa qualitat i procedència.

Una vegada ens endinsem en el contingut del llibre ja podem observar:

– La llista d'agraïments i la relació de privats i de centres públics que s'anomenen en l'apartat de fonts documentals i en la bibliografia són una prova més que evident de l'esforç i les hores dedicades a aquest treball.

– El segon esforç important: la selecció de les fotografies. Els que hem passat per experiències semblants sabem el que això significa. Perquè els autors han triat un camí que no és gens fàcil. No ens presenten una **cronologia il·lustrada**, cosa que seria ben legítima, però al meu entendre més fàcil.

– En el llibre que avui presentem hom té la impressió que són els documents, en una mena de **procés de selecció natural**, els que es van incorporant l'un darrere l'altre, explicant i explicant-se sols, però també en relació amb els altres que els antecedeixen i els precedeixen.

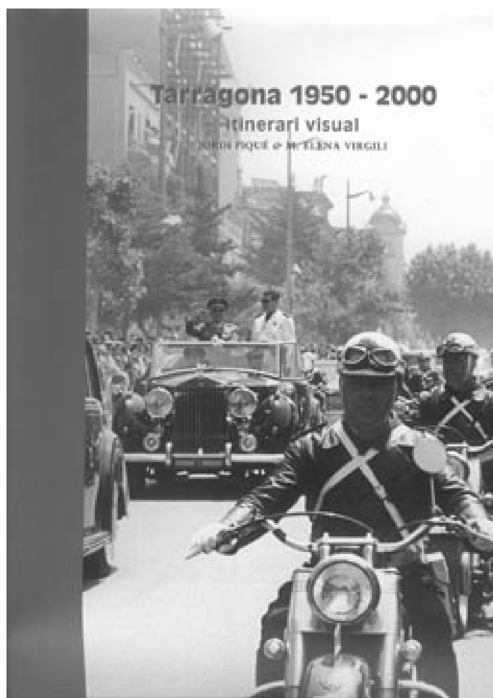
– I centrant-nos més estrictament en el contingut icònic del llibre, a mi em sembla que el treball és excel·lent: 50 anys d'evolució d'una ciutat, d'evolució d'una col·lec-

tivitat, desfilen davant dels nostres ulls amb una precisió i amb una claredat documental i informativa extraordinària. 750 documents fotogràfics que serveixen per llegir i per entendre tota una època o, millor dit, totes les diferents èpoques per les quals ha passat aquest mig segle que ara hem deixat enrere.

– De la meva lectura particular n'he retingut les visites del dictador Franco, el 1949, 1952, 1957, 1963, 1967, cada vegada més envellit però sempre amb la mateixa arrogància, i les visites dels ministres Conde de Vallellano, Ruiz Giménez, Gual Villalbí, Oriol y Urquijo, sempre ben acompanyats i escortats per les autoritats locals i pels bisbes i cardenals d'una època de *Jefatura Provincial del Movimiento*, de *Sección Femenina* i de *Falange Española* i de les *JONS*.

– Anys, com el 1952, de trasllat dels reis de la Corona d'Aragó a la Catedral de Tarragona, del trasllat de les relíquies de Sant Pròsper i de l'arribada de la Verge de Fàtima, i plens de fotografies d'aniversaris als caiguts, de dies de la victòria, de la victòria d'uns sobre els altres, s'entén, d'actes d'aniversari de la mort de José Antonio, de «días de la provincia» o de desfilades militars en commemoració de l'ocupació de la ciutat.

– Temps també d'inauguracions oficials: la del Museu d'Història de la ciutat, el 1952; de Ràdio Tarragona, el 59; del Museu Nacional Arqueològic, a començament dels anys 60; de la Font del Centenari, l'any 54 o de la Universitat Laboral, el 1956. Anys, els 60, de començar a ampliar el passeig marítim, de començar a urbanitzar la platja de l'Arrabassada, d'arranjar el parc de les Tres Granotes, del parc dels Caiguts –o «de los Caídos», per ser més precisos–, de construir l'Auditori del Camp de Mart, l'Institut Politècnic Comte de Rius, la sala d'exposicions de la Llibreria de la Rambla i, ja als anys 70, l'Institut de Batxillerat Antoni Martí i Franquès, el nou Col·legi de la Salle, les escoles i l'església del barri de Sant Salvador i crear la Delegació Universitària de Tarragona.

– I barraques, moltes barraques: a la platja del Miracle (1954); a la platja de la Savinosa (1967); a sota el pont del Francolí (1967); a sota de la Falsa Braga; al costat de l'empresa Alquimia; a les parcel·les Tuset, en el que serà més endavant el polígon d'Entrevies.

– I el port, el Serrallo, el moll de Pescadors i el moll de Costa, sempre presents però amb permanent canvi i evolució en el transcurs de tots aquests anys.

– Afortunadament, però, per damunt de tot, el poble, la gent: calafats a les drassanes de Fermí Roch o al costat del mestre Toni de Mallorca, tot construint una quilla o bastint una embarcació. Fusters, mecànics, paletes, treballadores del tèxtil de la fàbrica La Mundial, tipògrafs, boters, funcionaris, pescadors i macips de ribera; que juntament amb la feina també busquen temps per participar en curses ciclistes, regates de velers, curses d'atletisme, partits de futbol o concursos de pesca de canya.

– I, de sobte, la petroquímica, amb una fotografia excel·lent que narra per ella sola tot un procés: l'enginyer municipal explicant a Madrid els avantatges econòmics que suposava instal·lar la refineria a Tarragona enlloc de Barcelona. Juntament amb aquesta, una imatge que avui costaria molt d'entendre: la plaça de la Font plena de gom a gom acollint una manifestació, l'any 1969, per agrair la instal·lació de la refineria al municipi.

– Els concursos de romesco, el repartiment de les coques de cireres el dia del Corpus, el carnaval, els gegants, els nans i l'home dels nassos que sortí per primera vegada a passejar per la ciutat el darrer dia de l'any 1968, les festes de l'arbre, les del centenari de la Rambla, els cavallets infantils i els «festivales de España», els batallons infantils, les pubilles i les *majorettes*, i les parelles seleccionades en l'«Operación Amor» del dia de Sant Valentí o l'equip premiat l'any 1975 en el programa de Televisió Misión Rescate. I cada vegada enfilant-se més amunt, els xiquets de Tarragona: els castellers de la ciutat

– I per Santa Tecla, Antonio Machín i Peret i la Trinca, Guillermina Mota, Joan Manel Serrat, Lluís Llach i la Maria del Mar Bonet a l'Auditori del Camp de Mart, i Dalí, el 1973, per celebrar el bimil·lenari de la ciutat.

– De sobte, unes xifres gairebé màgiques, 1975, la mort del dictador i els primers passos que havien de conduir cap a la democràcia. La fotografia del president Tarradellas l'any 1978 al balcó de l'Ajuntament amb

l'enxaneta als seus braços aguantant una senyera, reflecteix de manera contundent la il·lusió d'aquells anys.

– Anys que acullen l'arribada de les restes del cardenal Vidal i Barraquer i que també veuen un nou impuls constructor i urbanitzador a la ciutat: l'Arxiu Històric, l'hospital de Santa Caterina, l'edifici de les germanetes dels pobres, l'Institut Politècnic Comte de Rius, el Col·legi Cèsar August Floresta i els de Nostra Senyora dels Àngels de la Granja, Sant Pere i Sant Pau i el de Sant Salvador. Anys també de terrenys d'horta i de camps que van reculant i d'edificacions que van avançant. I de persones que van sortint al carrer en les primeres manifestacions, com la dels 5.000 pagesos que l'any 1976 reclamaven ja preus més rendibles per als productes del camp, o la de la marxa de la llibertat, o la de l'11 de setembre de 1977.

– Època també d'escoltar els primers mítings, després del silenci de tantes dècades, i amb el PSU com a gran protagonista al carrer.

– I sota el negre fum de la contaminació provocada per la petroquímica, encara hi podríem veure la marginalitat de barris com el de Riu Clar, el de l'Esperança, les parcel·les Tuset, Torreforta, Bonavista o la Floresta.

– Finalment, la democràcia municipal plena, expressada en les eleccions de 1979 amb l'elecció del primer alcalde, Josep M. Recasens, i posteriorment, l'any 1989, amb l'actual alcalde, Joan Miquel Nadal.

– El llibre dedica pràcticament 140 fotografies a recórrer aquests últims 20 anys de la història de Tarragona. Són els anys que cadascú de vostès coneix d'una manera més pròxima i que sens dubte han significat un augment important de la participació de la ciutadania en la vida municipal i d'una major consciència de la població per tal de conservar el seu patrimoni natural i el seu patrimoni cultural.

– No han estat uns anys fàcils, i les fotografies ho certifiquen en més d'una ocasió, però les fotografies acrediten també que Tarragona ha canviat, i ha canviat objectivament per bé. I si només ho digués jo, aquesta afirmació tindria una importància molt relativa. Però el fet és que aquest canvi, aquesta decisió de conservar el nostre passat amb voluntat de projecció de futur fou reconeguda el desembre de 2000 per la UNESCO amb la declaració de Tarragona com a Patrimoni Mundial.

– Cap altra distinció desitjaria una ciutat per tancar un segle tan apassionant com el que ara tot just acabem de deixar enrere.

– I aquesta distinció, i amb això acabo, segur que hauria fet especialment feliç Joan Santamaria, que l'any 1927 escrivia:

«Tinc fe que Tarragona és avui l'única ciutat mediterrània de la Catalunya continental. Tot hi és obert i clar: l'horitzó, la mar i l'esperit. Té una silueta fina, una llum blavosa i manyaga de cel desembarassat i de polsina d'ones (...)

Vista de mar endins, potser us diré que supera Palma –la seva germana mediterrània– en gràcia i encís. Damunt l'alterós espadat del Miracle, coronada pels florons brodats de la superba Seu, abocada per una banda de cara a l'infinit (...) Tarragona té una pulcritud, una diafanitat i una puresa de línies que us fa recordar, de la mar estant, la visió inesborrable de l'Acròpolis atenesa».

Joan Santamaria: *Visions de Catalunya.* Barcelona, Ed. Selecta, 1927.

Joan Boadas

19
abril de 1996

Fotografia i subjectivitat: a propòsit de Robert Frank

Joaquim Pla Janini: La fotografia apasionada

“La vivencia del fotógrafo no consiste en ver sino en encontrarse allí”

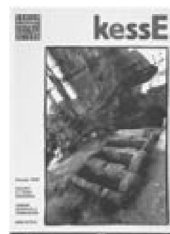

20
agost de 1996

L’arribada del cinematògraf a Reus i les primeres sales d’exhibició

L’arribada del cinema a Valls 1897-1907, de l’escepticisme a una necessitat social

Els inicis del cine a Tortosa: 1897-1909, els primers cines itinerants i les primeres sales estables

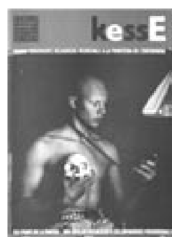

21
desembre de 1996

Dossier Sexe

Diluvis a l’edat moderna

Cinema amateur a Tarragona

22
abril de 1997

Moviments religiosos medievals a la frontera de l’ortodòxia

Planificació territorial: els Prats de la Pineda

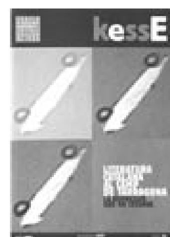
100 anys de pel·lícules filmades a les comarques meridionals

23
agost de 1997

La toponímia al Camp de Tarragona

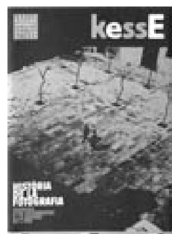
El mosaic modernista

24
desembre de 1997

Literatura catalana al Camp de Tarragona

La repressió franquista

25
abril de 1998

Historia de la fotografía

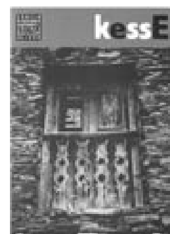
Un excombatent a la guerra de l’Ifni

26
agost de 1998

Els ibers al Camp de Tarragona

La guerra de l’Ifni-Sàhara

27
desembre de 1998

Arxivística

Joan Mañé i els castellers

28
abril de 1999

Tàrraco, un patrimoni

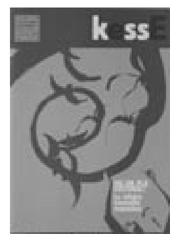
Exposició “Reus 1900. Segona ciutat de Catalunya”

29
agost de1999

Fons documentals per a l’estudi de la història de l’ensenyament

Macià Mallol i Bosch (1876-1960)

30
desembre de 1999

Cal un pla cultural?

Notes sobre la construcció del convent i l’església de Sant Llorenç (1597-1599)

Víctor Torres: catalanitat i republicanisme

31
abril de 2000

Els carrers i les cases de l’aristocràcia del segle XIX

Bibliografies inacceptables

La batalla de l’Ebre i la vida civil

32
setembre de 2002

Creixement sostenible

L’exposició de “Recuperación Artística” de Reus

L’estudi de les papellones a les muntanyes de Prades

33
desembre de 2002

La historia des de baix

Arxiu Històric de la Diputació de Tarragona

Entrevista a Montserrat Abelló

34
setembre de 2003

Historiografia local contemporània

La imatge femenina a l’antiguitat

Actualitat d’Émile Zola i de Joseph Yxart

Ezzex